

Ferkó Okszana

Nagygejőc.

**Egy ungvidéki község története
a kezdetektől a szovjet megszállásig.**

Видавництво

TIMPANI

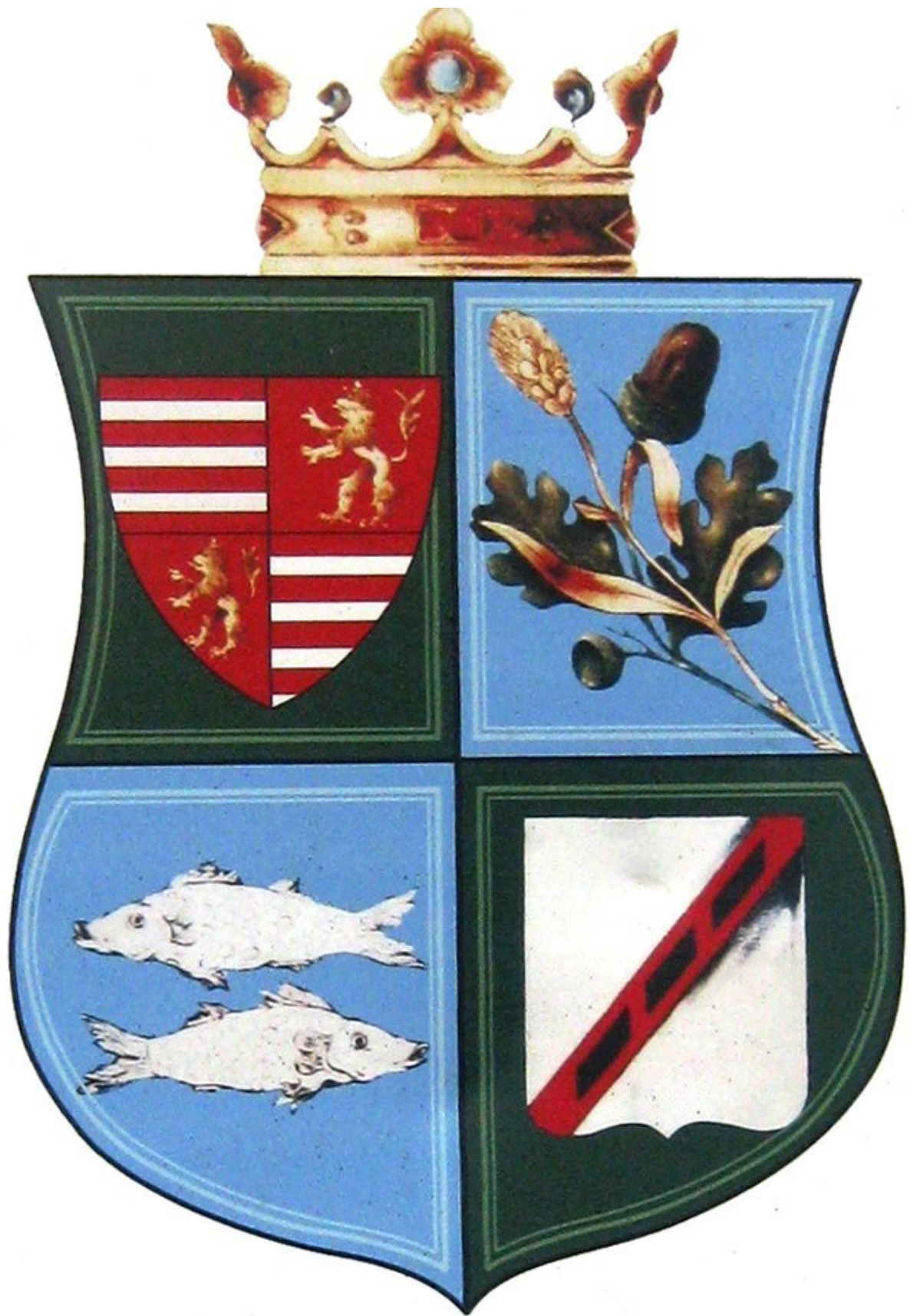
2017

Ferkó Okszana. Nagygejőc. Egy ungvideki község története a kezdetektől a szovjet megszállásig. Ungvár, 2017, 139 old.

A kötet bemutatja Nagygejőc község történelmi szerepét a kezdetektől Kárpátalja szovjet megszállásáig. A könyv hasznos olvasmány lehet mindenki számára, aki érdeklődik vidékünk múltja iránt.

A tanulmány a MTA *Domus Hungarica* szülőföldi ösztöndíj pályázat keretében jöhetett létre

Minden művelt lelkű és gondolkodni szerető emberben él a vágy, hogy azon kör és tájnak, melyben lakik s melyben létele s érdekei kötvék, multját s történetét ismerje; mert különös is lenne, ha távoli, idegen föld megismerése után törekednénk, míg azt hol őseink hamvai nyugszanak, hol bölcsönk ringott a anyáink Istent imádni tanítottak s melynek minden rögéhez kegyelet és érdek, keserű és édes emlék fűz, hidegen mellőznök. S éppen azért nagy igazság rejlik ama régi közmondásban: "Turpe est patria peregrinum esse" (rut dolog saját hazájában idegennek lenni).

Lehoczky Tivadar

Nagygejőc és környéke a régészeti feltárások tükrében

Nagygejőc az Ungvidék legrégebbi községeihez tartozik. Ma a megyeszékhelytől délnyugati irányban 17 km távolságra fekszik. Területe 0,003 négyzetkilométer.

A bőséges természet, termékeny talaj és mérsékelt éghajlat lehetővé tette, hogy az ember már az őskortól kedvező életkörülményeket talált itt. A tölgyes erdők a régi időktől nyersanyagot (építőanyagot) biztosított az építkezhez és fűtéshez. Az emberek az erdőkben vadásztak.

A falutól délre húzódik a legnagyobb kárpátaljai folyók egyike, a Latorca. A melioráció előtt a környező mezőket és réteket keresztül-kasul kis patakok szelték át, „siettek” a Latorca ölébe.

Nehéz megmondani, mikor jelent meg az első ember a környéken. Térségünkben a régészeti feltárások epizodikus jellegűek voltak. Nem történt nagyobb, huzamosabb ásatás a három Gejőc határában. Ennek ellenére vázlatosan körülírhatjuk a környék őstörténetét.

Tudjuk, hogy az első ősi leletet 1905-ben a Latorca szabályozása során 2 méter mélységben találták: néhány agyagedényt és tűzhely nyomait. 1909-ben szántás közben római pénzérmeget, 1927-ben őrlőkövet és egy temetkezési urnát találtak a helyi földművesek. Az utóbbi tárgyakról nem tudjuk sem azt, melyik korból származtak, sem azt, hová, kihez kerültek.

Ezek az első véletlen feltárások indították el a falu és környéke régészeti „megismerését”.

Az 1930-as években az Ong folyó (az Ung egyik holtága) bal partján Nagygejőc közelében *Jankovics József* egy ősi telephely nyomait találta. A számos kerámiatöredék hullámos mintával volt díszítve. Később *Konstantin Bernyákovics* szovjet régész 8 – 14. századdal datálta és a szlávok történetével kötötte össze ezt az emlékhelyet.

Az 1970-es években az Ungvári járás területén rendszeres régészeti feltárásokat végeztek, sok érdekes régészeti emlék került felszínre.

1972-ben *O.Medvegyev* az Ungávári 3. Számú Középiskola tanára diákjaival Nagygejőc, Kisgejőc és Oroszgejőc környékén 14–17. századi elmékeket emelt a felszínre.

Már a következő, 1973. évben Kárpátalja sík vidékén elkezdődtek a meliorációs munkálatok (a lápos területek, mocsarak lecsapolása), ezzel

párhuzamosan régészeti vizsgálatok folytak. Az Ungvári járásban az Ung és Latorca folyó között Nagy- és Kisgejőc környékén ősi telephelyek sorát tárták fel a kutatók.

A három Gejőc határában feltárt régészeti emlékek közül a legkorábbiak a **neolit** korból származnak, vagyis i. e. 6–4. évezredből. 1973-ban Nagygejőctől nyugati irányba nyúló *Legelő* dűlőn 70–90 cm mélységben földkunyhók és tűzhelyek maradványaira bukkantak.

A Remete melletti *Tégladombon* néhány őskorból (neolitikumi, kora vaskori és ószláv) származó emléket sikerült felszínre emelni.

A **bronzkor** nyomait első ízben 1982-ben találták a régészek Kisgejőc melletti *Sárkány* dombon. A kerámiamaradványok tipológiája egyértelműen bizonyította, hogy ezen a telephelyen az ember több évszázadon át (a neolitikumtól kezdve) élt és gazdálkodott.

Bronzkori emberi tevékenységre utal az a bronzkincs is, amelyet 2008 őszén egyik helyi gazda talált krumplivajás közben. A kincs 113 darab bronztárgyból áll, köztük fegyver, ékszer és mások. A kutatók szerint a tárgyak valószínűleg rituális célokra szolgáltak.

A bronzkor klasszikus (középső) fázisa és a korai vaskor tucatnyi kis telephellyel van reprezentálva. Kisgejőctől délkeletre, 3 km távolságra, a Bükkös dűlőn 1973-tól 1990-es évek közepéig Popovics Iván régész feltárta a **kustanovici** műveltség emlékeit.

Már az első ásatási szezonban i. e. 7 – 5. századi telepet tanulmányozott. A „vasfőzés” nyomaira bukkant, pontosabban vasfőző kemencék maradványait találta. Ezenkívül több lakó- és gazdasági

építmény maradványai kerültek felszínre. A fazekasság fejlett technológiájáról tanúskodik a kerámia sokasága: tálak, kancsók, merőkanál, fazekak. Az edények falait különféle mintával díszítették: púpok, hengerek.

A következő évek ásatásai hasonlóan sikeresek voltak. 1982-ben Popovics téplalap alakzatú, méretükben 3,2×6 m és 3,1×8 m között váltakozó kunyhók maradványait tárta fel. A kunyhókat agyagkemencével fűtötték. A kemence a helyiség közepén vagy egyik fala mellett helyezkedett el. A tárgyi maradványok között szerepelnek: órlőkövek, orsó, vastű, két kés. Ezek az ember foglalkozására utalnak.

Popovics Iván szerint a kerámia fajtái és mennyisége azt mutatja, hogy a kustanovici műveltség több szakaszra oszlik.

A régészeti kutatások alapján bátran állíthatjuk, hogy a mai három Gejóc környékén a **késő bronz- és korai vaskorban** folyamatosan éltek emberek, voltak telephelyeik, gazdasági tevékenységet folytattak. A fazekas „mesterség” ízléses díszítményei arra utalnak, hogy az embereknek voltak esztétikai igényei, más szóval szerették a szép különféle tárgyakat.

Az órlőkövek pedig egyértelműen a földművelés bizonyítékai.

A kustanovici műveltség korában az emberek nem csak földműveléssel foglalkoztak. Különböző állatokat tartottak. Fejlődésnek indult a vasművelés, csont- és kőfaragás, fazekasság és a szövés. Az ősközösségi rendszer utolsó szakaszán voltak. A népesség etnikai szempontból nem változott, és az északi thrák csoporthoz tartozott.

1977-ben Nagygejőc mellett a falutól északnyugati irányba található Patakhát és Luzsik dűlőkön kora vaskori településeket tártak fel. A telep területe közel 5 ha, a műveltségi réteg 40 cm mélyen volt. A talált kerámiaedények villanovai (körte alakú) típusúak. Az edények külső falai fekete színű és ún. kannelurokkal díszítettek, belseje téglaszínű. Azonos típusú kerámiaedények Kárpátalja más területein is jelen vannak, i. e. 9–8. századdal datálhatóak és a gava-goligradi műveltség részei.

Egy másik telephelyet a Nagygejőc – Császlóc út és Szlatina patak közt, a Luzsikkal szembeni réten tártak fel. A kunyhók maradványai a jelenkori talajszinttől kb. 20–30 cm mélyen csoportosultak hármásával és ötösével. A kunyhók között több szemetesgödör és agyagkemence volt. A tárgyi emlékek viszonylag szerények: mindössze néhány kézzel és korongon készített szürke agyagos váza, bögre, tál, durva fazék. A kutatók szerint itt az ember i. e. 1 évezred végén, vagyis a késői **la Téne** korban élt.

A **dák kultúra** szerény nyomait a ungvári egyetem régészexpedíciója a Kisgejőc – Oroszgejőc út bal oldalán húzódó *Szeledombon* 1982-ben egy 5 ha területű telepen tárta fel. A műveltségi réteg 30-40 cm mélyen volt a talajszint alatt. Vasművelés és fazekasság nyomait találták. A telepet a dák műveltséghez sorolták.

A **szláv korszak** elszórt emléket hagyott a három Gejőc környékén.

A szlávok a Felső-Tisza-vidékre a 7. században érkeztek. Széttelepedtek a völgyekben és előhegységben. Fő foglalkozásuk a földművelés és állattartás volt. A telepeik többnyire a folyók mentén alakultak ki. Területük nem haladta meg a fél hektárt. Szegény tárgyi

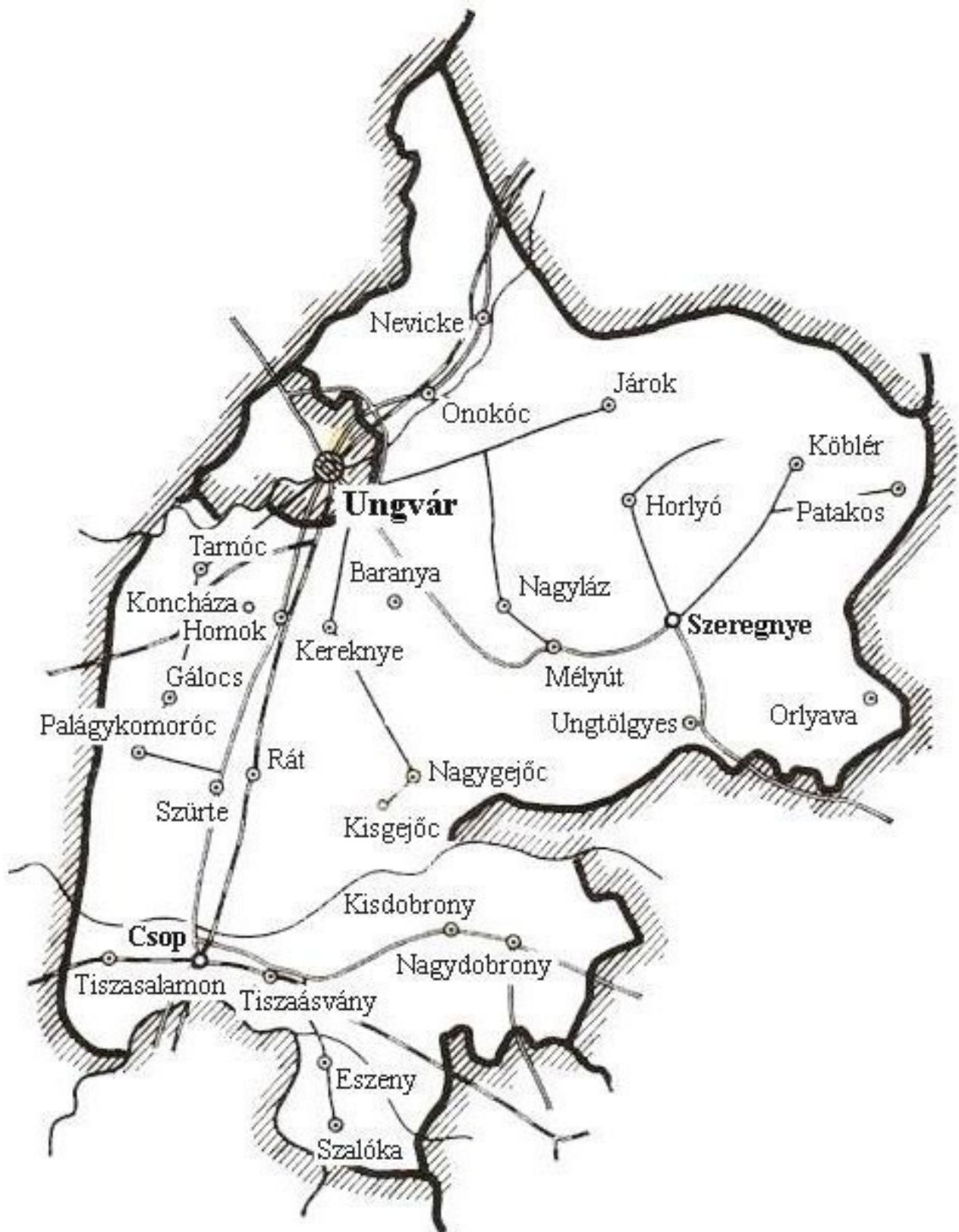
emléket hagytak maguk után, ami azt bizonyítja, hogy a telepek rövid ideig léteztek.

A 8 – 9. században a sík vidéken rohamosan megnőtt a telepek száma.

Elsőként **szláv** emlékeket Gejőc környékén 1973–74-ben a remetei Tégladombon és a már említett Medvegyev expedíció (1972) találtak. 1983-ben a *Patakháton* Sz. Penják Luka raykovetska típusú szláv telepet tárt fel. 150×180 méter területen 5 építmény maradványai voltak, köztük egy földbe vájt kunyhó. A kézi- és korongon készített kerámia arra utal, hogy a telep 8–9. századi lehetett, és az szlávokkal hozható kapcsolatba.

Így a felsorolt adatokból láthatjuk, hogy Nagygejőc és szomszéd községek környékén az ember a legősibb időktől élt és tevékenykedett, a legkülönbözőbb egymást követő történelmi korszakok telepeit találták a régészek, megvizsgálták a hátrahagyott tárgyakat és eszközöket.

Nagygejőc élő története a régi korokba nyúlik vissza. Az embert vonzotta ez a táj, a folyók és patakok, erdők szomszédsága és bősége.

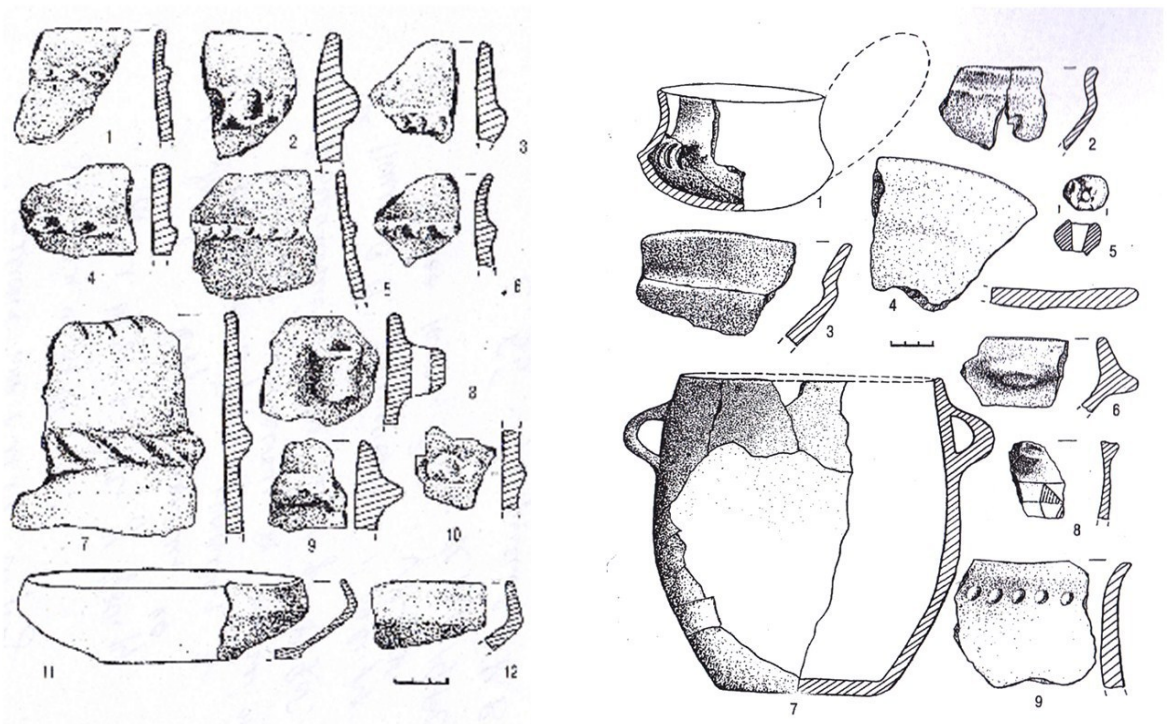
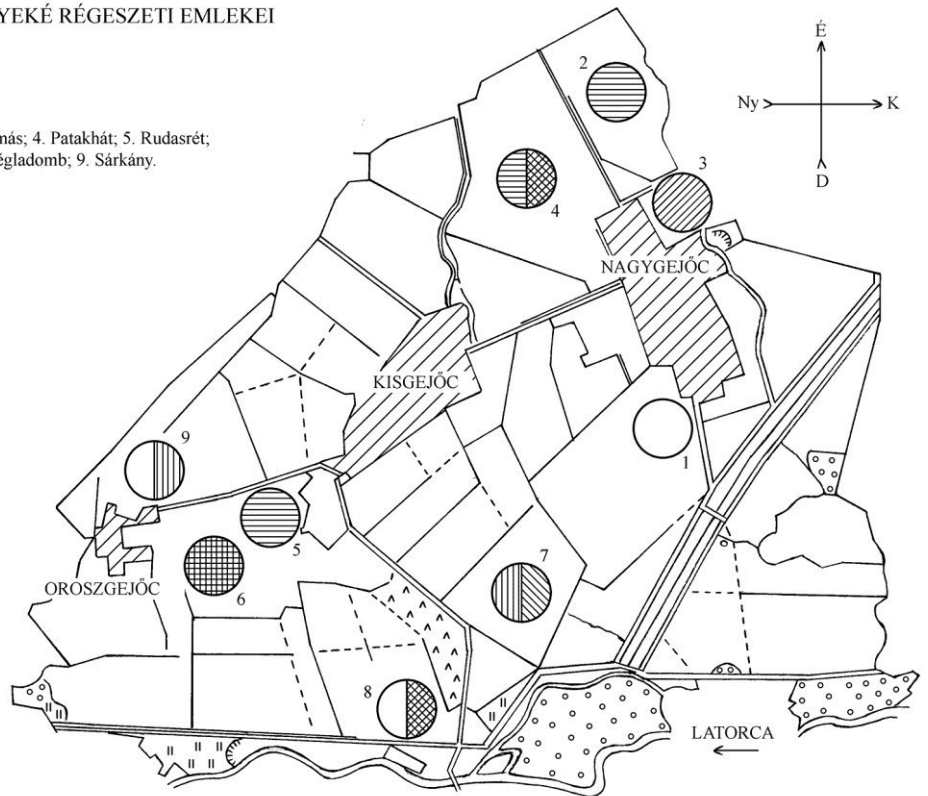
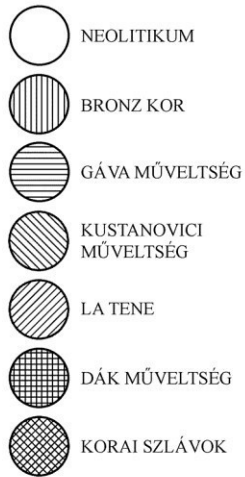

Nagygejőc az ungvári járás térképén

NAGYGEJŐC ES KÖRNYEKÉ RÉGESZETI EMLEKEI

DŰLŐK:

1. Legelő; 2. Luzsik; 3. Nagymás; 4. Patakhát; 5. Rudasrét;
6. Szelesdomb; 7. Bükkös; 8. Tégladomb; 9. Sárkány.

Nagygejőc környékén talált ősi kerámia edények

Nagygejőc első írásos említése és fejlődése a középkorban

A magyar honfoglalás korából a falu történetével kapcsolatosan nincs adatunk. Nem tudjuk, hogyan zajlott itt a magyar törzsek átvonulása. A régészeti vizsgálatok arra utalnak, hogy a 9. század végén itt szláv település volt.

Ha hiszünk Anonymusnak, akkor a magyarok a Kárpáteken át vezető nehéz átkelés után 40 napig pihentek Munkácsnál és tovább vonultak a Tisza-Duna közbe.

Kárpátalja sík vidékét a magyarok nagy valószínűséggel csak az államalapítás után a 11–12. században telepítették be.

A mai Ungvártól délre fekvő terület a 13. század közepére már viszonylag sűrűn lakott vidék volt. Az 1332–1335-ös pápai tizedjegyzék szerint minden negyedik községnek saját vikáriusa volt. 1400-ra a népsűrűség 18-19 fő/km².

A helyismereti irodalom Nagygejőc első írásos említését hagyományosan 1338-as évvel datálja. A falu címerén is ez az évszám van feltüntetve. Az egri káptalan dokumentumában 1338. február 14-i dátummal Gejecs és Rát közti határ újbóli kijelölése szerepel. Az iratban olvassuk, hogy „ezek a földek Ramocha örökös földjei...”.

A rendelkezésünkre álló iratok szerint már ez előtt is voltak említések községünkről, és pedig Ramocha és Turai Sándor és örökösei birtokvitájáról. A vita valószínűleg 1319-ben (vagy még korábban) vette kezdetét. 1321-ig Ramocha egyszer sem jelent meg a királyi táblabíró előtt

és nem térítette meg a Gejőc falu határában lévő föld átadásának elhalasztásáért megszabott büntetést.

1320–21. években a királynál „igazságot” kerestek Turai László unokái: László és Pál (vagy Tamás ?). 1321- áprilisában az eгри káptalan értesíti Turai Imre fiai, Turai Sándor unokái László és Pál „bevezetését Gejőc törvényes birtokukba”.

Ramovcsát újból a király elé hívják. A kijelölt napon, május 1-én, Ramocsa nem jelent meg. Nem kizárt, hogy tudatosan figyelmen kívül hagyta a király parancsát, mivel az eгри káptalan 1321 májusában állítja, hogy Ramocsa már hatodszorra nem jelenik meg a király előtt. Itt olvashatjuk a Turai család és Ramocsa közötti vita teljes történetét. Nem tudjuk, mikor és hogyan kapták a Turaiak gejőci birtokrészüket, de bizonyos, hogy Ramocsa is igényt formált rá. Az eгри káptalan úgy döntött, hogy ha Ramocsa a királyi felszólítás utáni 15 nap elteltével nem jelenik meg és nem fizeti meg az elmaradott bírságot a gejőci birtokok önkényes elfoglalásáért, akkor az országbíró lezárja az ügyet.

Ki volt Ramocsa? A helyi hagyomány Ramocsával Kisgejőc történetét, keletkezését köti össze. Birtokolta-e mindkét falut, vagy csak egyiket, és a másikat is szerette volna megszerezni? – nem tudhatjuk. A történelem nem ad erre biztos választ.

Bárhogyan is volt, az kétségtelen, hogy Gejőc nevezetű település (birtok) már létezett az 1320-as évek elején is.

Nagygejőc első bizonyított birtokosa vagy részbirtokosa a Szeretvai családból származott. Talán éppen a fent említett Szeretvai Ramocsa.

A XIX. század végén Csánki Dezső magyar középkorkutató „Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában” c. tanulmányban külön-külön említi Ramocsa Gejőcöt és Vámos Gejőcöt. A XX. század eleji helyi szerzők szintén külön választják a két szomszédos község keletkezését és birtokosait.

Feltételezhetjük, hogy a Szeretvaiaknak voltak birtokaik mindkét mostani Gejőc területén. Érdekes legendafoszlány maradt fenn a helyi lakosok emlékezetében, amely szintén közös ősré, alapítóra, birtokosra utal mindkét Gejőc esetében.

Tehát „élt valaha nagyon nagyon régen két fivér, egyik idősebb volt, a másik fiatalabb, a két Gőcz. Ahogyan ez testvérek közt lenni szokott nem nagyon jöttek ki egymással, folyton vitatkoztak, osztozkodtak. Hát mikor apjuk meghalt, felosztották a birtokot: az idősebb fiú maradt apja házában, a fiatalabb a szomszéd faluba költözött. Így attól az időtől kezdve a két szomszéd falut a két fivér után csak úgy nevezték, hogy Nagy Gőcz és Kis Gőcz”.

Engel Pál Nagygejőc első birtokosai között a Császlóci családot látja. A Császlóci család helyi származású, szervitutokból emelkedett földbirtokos nemesi szintre.

Császlóci János és rokona, Tobiel a 13. század közepén Ung megye két faluját bírták – Kövesdet és Császlócot. Jánosnak birtokai voltak Császlócon és a szomszédos Gejőcön. Ezt abból következtethetjük le, hogy dédunokája 1339-ben védelmezi birtokjogát és IV. Béla adománylevelére hivatkozik (Lásd: Engel Pál. 1998, 58).

A 15. század első felében a Császlóci család már 7 ung megyei falunak és jobbágyainak birtokosa, köztük Gejőcnek is, hol 67 jobbágyporta volt.

1444-ben Császlóci Mihály halálával kihalt a Császlóci család fiúága. Az összes birtokot Mihály veje, Kállay Lokos János öröklé. 1453-ban V. László magyar király oklevelet bocsát ki a birtokjog megerősítésére, 1472-ben Mátyás király ezt megismétli.

Az Anjou-kori oklevelekben Gejőc megnevezése a következő formákban fordul elő: Gyuench, Gyuelch, Geyench, Gweyech (Anjou, VI, 364).

A 14. század végétől a falu tehát nem volt egyetlen földesúr tulajdonában. Az ismert dokumentumokból kitűnik, hogy Nagygejőc több birtokos kezében volt. Többnyire a tulajdonos nem is vett részt a birtok irányításában. A részbitokosok közt szerepelnek: Szeretvayak, Császlóciak, Dobók, Nagymihályiak, Pallócziak, Butkaiak (Lásd: Csánki, 401, 402, 405, 406).

Az állami kamara 1520-as és 1526-os irataiból tudjuk, hogy a falu neve Wámos Gejőtz. Vagyis fontos, kereskedelmi jelentőségű útvonal mentén terült el mégpedig a Latorca partján és vámszedő joga lehetett. Az iratokból látjuk ennek a jognak a gyakorlati hasznát a falu fejlődése szempontjából.

A 16. század közepén készített portaösszeírásban a Dobók Ung megye legnagyobb földbirtokosai közt szerepelnek. Nagygejőcön 7 porta, 8 zsellértelek, 3 üres porta volt Ruszkai Dobó Ferenc birtokában (Maksay, 1990, 850).

Ő volt a híres Dobó István, Eger hősének fivére.

Amikor Dobó Ferenc átvette a családi birtok irányítását, céltudatosan gyarapította birtokait. A Mohács utáni időkben megszerezte a szerednyei várat. Ez a vár lett az Ung megyei birtokközpontjuk. A század közepén készült összeírásokból látjuk, hogy a legtöbb birtok éppen Ferenc kezén van. Érdeemes megemlíteni, hogy a szerednyei uradalomhoz

tartozó következő községek teljesen Dobó Ferenc jószágához tartoztak: Andrásvágás, Bacsava, Dubróka, Horlyó, Iglinc, Köblér, Lehóc, Orlyova, Szerednye, Zavoda. Ezen kívül Ung megyében további birtokai voltak Homok, Kelecsény, Kistrát, Komoróc, Merkóc, Nagygállocs, Palló, Ruzska és **Vámosgejőc** községekben.

Tehát az 1560-as összeírások szerint a Vámosgejőcön a porták száma 15-re emelkedett, a zselléréké 10-re. (A zsellérek nem fizettek adót). 1600ban már 32 jobbágyportát látunk, vagyis következtethetünk arra, hogy a lakosság száma gyarapodott és közel 100 főt tehetett ki.

Mint tudjuk, Dobó Ferenc halálával megszakadt a család férfiága (Nagy, 1858, 328).

Északkelet-Magyarország megyéiben szétszórt Dobó-birtokok új tulajdonosok kezébe kerültek. Így lett a nagygejőci birtokrésszel is.

A helynevekben megmaradt a Dobó út megnevezés, még a 19. század közepén készített térképeken is látjuk a Dobó utat, Dobó mezőt.

Keveset tudni erről az időszakról. A források nem beszélnek a jobbágyok életéről, jogi- és gazdasági helyzetéről. Bizonyos, hogy az ország más vidékéhez hasonlóan a parasztok itt is adót fizettek, kötelező munkát teljesítettek földesuruk javára.

A mohácsi katasztrófával (1526) megkezdődött Magyarország állampolitikai száttagoltságának több századon át tartó kora. Térségünk, bár nem került török hódoltságba, megszenvedte a helyzet nehézségeit. A 16. század végén kezdődő és másfél évtizeden át tartó tizenötéves vagy hosszú oszmán-osztrák háború kimerítette az ország anyagi és emberi forrásait. A középső országrész elnéptelenedett, ti. a lakosság a harcok elől északra és északkeletre menekült. A növekvő létszámú hadseregek eltartása komoly logisztikai és pénzügyi gondot jelentett a Habsburg-uralkodó és vármegyei nemesség számára is. Nem maradt olyan szeglete Magyarországnak, amelyet kímélte volna a háború. A társadalom összes csoportját kivétel nélkül sújtották az egyre növekvő adóterhek. A vagyonos főnemesek sora ellen indult per. A katolikus egyház törekedett visszaállítani volt fényét és dicsőségét, hatalmát. Az ellenreformációt egyre több esetben fegyverrel támogatta az államhatalom. Mindezek a jelenségek komoly politikai és

társadalmi válságot idéztek elő. Legsúlyosabban talán éppen az ország északkeleti részét érintették a korszak romboló folyamatai.

Az oszmánellenes háború, a Bocskai-féle mozgalom, kuruc mozgalom s a 18. század elején a Rákóczi-szabadságharc általános elszegényedést, éhínséget, betegségeket, halált hoztak magukkal. Így például az, hogy az 1680-as, majd az 1681-es Thököly–Habsburg fegyverszünet értelmében a Thököly-seregek téli szállásterületéül Bereg, Szabolcs, Ung és Ugocsa megyéket jelölték. Miután pedig 1685-ben Schultz tábornok elfoglalta Eperjest, Kassát, Tokajt és más városokat a Felső-Tisza vidéken több ezer idegen katona eltartásáta és elszállásolására került sor. Ez érthető módon újabb terhet rótt a népre.

A kedvezőtlen állapot ellenére a birtokösszírásokban látjuk, hogy Nagygejőcön kisebb népességgyarapodás történt. Lehetséges, hogy ez a belső migrációnak kell tulajdonítani, ugyanis a török veszély miatt az ország belső területéről a módosabb emberek északra és északkeletre menekültek.

A 17. század végén az iratokban megjelenik a falu nevének mai változata – *Nagygejőc*. A falunak két földbirtokosát ismerjük ebből a korból: *Forgácsot és Baxát*. Csikváry közlése szerint a faluban 10 jobbágycsalád élt. A MOL–ban található 17-18. századi szepesi kamara urbáriumai szerint megállapíthatjuk a jobbágytelkek számát és a parasztok életének körülményeit. Az 1692 februárjában készült összeírás szerint Nagygejőcön 2 pusztá és allodiális birtok volt. Összeírták a szántók, kaszálók mennyiségét, azok értékét és termékenységét. Az összeírók megállapították, hogy *“a Latorcán van egy elhanyagolt malom, amelyet már senki sem használ”* (Lásd: MNL OL, UC 54.71).

Egy másik összeírás (1690) felsorolja a Forgáchok birtokában lévő Ung megyei falvak jobbágyait, azok kötelezettségeit, a telkek méretét stb. Itt olvashatjuk, hogy Forgáchon kívül Nagygejőcön birtoka volt Baxa Istvánnak (néhai). A korábbi összeírásokban (1670-es évek) is említik Baxát mint birtokost. Baxának voltak szántói és szőlői Ungváron, Császlócon, más Ung, Zemplén és Szabolcs megyei községekben.

Az urbáriális összeírásokból tudjuk, hogy Nagygejőc részbirtokosai között a 17. század második felében megjelenik *Petrovay* nemes ember. A Petrovay-ak Ung és Zemplén megyében több birtok tulajdonosi voltak, köztük Gejőcé és Császlócé (1684, 1738-as urbáriumok, MNL OL, UC 10:64).

Az 1732-es összeírásban a részbirtokosok névsora gyarapodik bizonyos *Horváth* Mihállyal és *Kesszy* Pállal (MNL OL, UC 120:28). Nem tudjuk, hogyan és mikor szereztek ők gejőci birtokrészt. Bizonyos, hogy Mária Terézia-féle úrbérrendezés alatt még a falu birtokosai között szerepeltek.

Mit tudhatunk ezekről a nemes családokról ?

Baxa vagy *Baksa* (az iratok mindkét megnevezést használták) nemzetségről csak a tatárjárás után vannak adatok. 1270-től a Bodroghözben voltak birtokaik, amelyeket adomány útján szereztek. 1321ben megnyerték a *Petenye* fia birtokait, ki királyellenes mozgalmat szított. A *Baksa* nemzetségből több család vált ki. A rendelkezésünkre álló forrásokból nem sikerült kideríteni, miképp szereztek birtokrészt Nagygejőcön.

A **Horváth** család Horvátországból származott. A Horváth nevet Magyarországon vették fel. 1690-ben I. Leopold császár bárói rangra emelte a Horváth családot. Országszerte több birtokkal és birtokrésszel rendelkeztek. Horváth Miklóst Dobó Ferenc hozta Pálócra 1586 táján. A család birtokai kiterjedtek Pálócra és Pinkóc, Bártfa, Iske, Csap, Kisrát, Nagygejőc, Mogyorós, Szürte, Tasolya, Csiszer, Szerednye, Koromlya, Darma és Horlyó Ung megyei és Örkény pest megyei községben. A bártfai református templom alatt egy sírbolt található, amely a PálóczyHorváthok hamvait őrzi. 1860-ban temették ide, majd 1867-ben húgát, P.Horváth Máriát (utóbbi többször szerepel az iratokban a tagosítás által elvesztett nagygejőci földek ügyében).

Petrovay (dolhai de Petrovai) Eslő ismert őse hosszúmezei Szaniszló a Bereg megyei oláhok vajdája (1362–1366). Szaniszló az 1330-as években költözött Havasalföldről Magyarországra. Megszerezte a Bereg megyei Hosszúmezőt (Dolhát) és Ung megyei Láz falu kenézségét. Szaniszló unokájai 1398-ban Zsigmond jóváhagyásával a Bereg megyei Sarkadot, majd 1411-ben más falvakkal együtt a máramarosi Dolhát. Mihály (1450–1476) vette fel a Petrovay nevet. A 14. századtól a Petrovay családnak több ágát tartották számon. A Petrovayoknak Ung megyében is számos birtokuk volt. Egyik ismert leszármazottjuk Petrovay György történész. Nagyapja még Császlócon élt, apja is itt született, de felnőtt korában elköltözött. Nagyapja, Petrovay József Császlócon gyümölcsöst művelt, szeszfőzdét, sertéshizlaldát és malmot építtetett. Sokat törődött birtokával és maga irányította a gazdálkodást.

Nagygejőc az újkorban

A politikai változások és társadalmi mozgalmak hatással voltak a község fejlődésére. Mint tudjuk, a 18. század elején a Rákóczi szabadságharc alatt tovább romlott a helyzet. A korszakra és az egész régióra jellemzőek voltak a jobbágyszökések. A falvak lakossága folyamatosan csökkent. Az 1720-as adatok szerint Nagygejőcön mindössze 7 jobbágy- és 1 zsellértelek volt.

A 18. században már nem voltak hadiesemények. Így lassan helyreállt az élet. 1740-es években több magyar kálvinista vallású család költözött ide. Nem tudjuk, hányan voltak és honnan érkeztek. Az új lakosság érkezése kissé fellendítette a falu életét. Hatással volt a gazdálkodás ütemére és minőségére. Talán az életszínvonalra is. A Mária Terézia-féle úrbérrendezés iratai már 19 jobbágyot (családot) és 2 zsellért neveznek meg. Ők nyolc földbirtokosnak voltak a szolgálatában. Vagyis a falu nem egy, hanem több birtokos kezén volt.

Az úrbérlisták csak a családfőt jegyezték fel, így az összlakosság meghaladhatta a 100 főt. A népesség növekedése kedvezett a gazdaság állapotának.

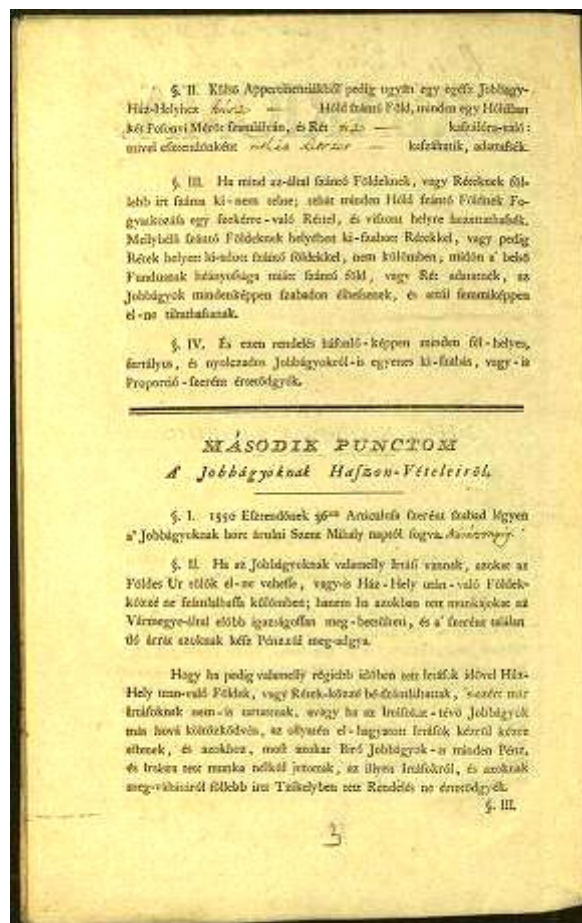
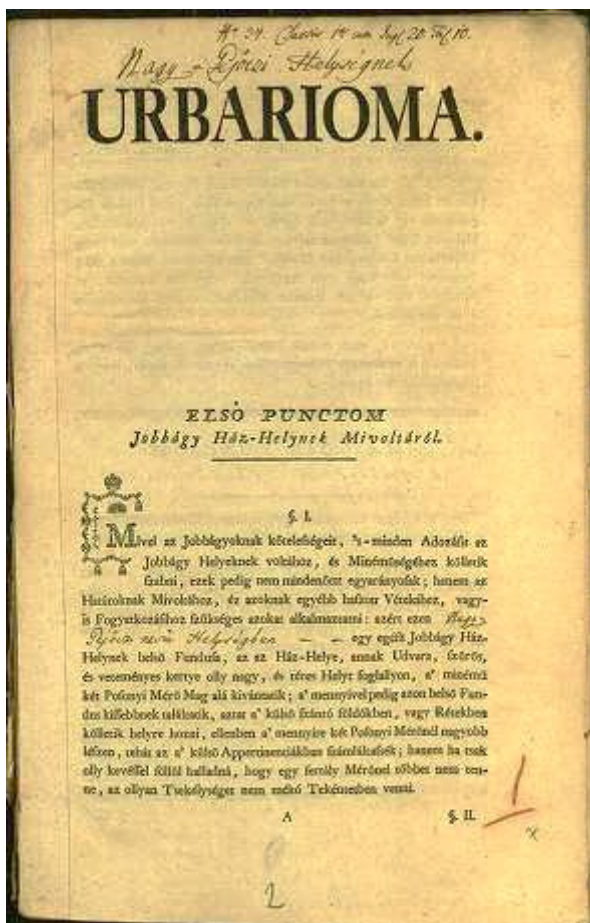
A parasztság életében jelentős változást hozott az 1767-ben kihirdetett úrbérrendezés. Mária Terézia agrárreformjának lényege abban rejlett, hogy rendezze a jobbágyok és földbirtokosok közti viszonyt, s így „javítson” a parasztok gazdasági helyzetén. A reform fő célja természetesen a Habsburg monarchia feudális-abszolútikus rendszerének megszilárdítása volt. A reformot két hónap alatt tervezték véghezvinni.

Végül 8 év kellett ehhez, és csak 1774-ben fejezték be (Ung vármegyében 1773 májusában).

Mária Terézia császárnő *Kiáltványában* szól a reform lebonyolításának menetéről: speciális jegyzők minden egyes faluban, birtokon összeírták a jobbágyokat, földjeiket, kaszálókat, szőlőt, rétet stb., és a feljegyzettek alapján kellett meghatározni a jobbágytelek méretét, amely biztosítaná a parasztcsalád megélhetését, ezenkívül az államadó, a földesúri robot és járulékok mennyiségét.

A kárpátaljai megyékben ezt a feladatot a megyei szervek végezték, kik között helyi nagyföldbirtokosok is voltak, vagy családtagjaik. S így olyan úrbérrendezést hajtottak végre, amely számukra előnyös volt, és nem igazán javított a jobbágyok helyzetén. Gyakoriak voltak az olyan esetek, mikor a paraszt nem évi 52 törvény által meghatározott napot dolgozott a földesúr földjén, hanem ennél jóval többet.

A nagygejőci úrbérrendezésről részletes információt kaphatunk a Kárpátaljai Állami Levéltár 11. fondjának iratanyagából (KÁL, F.11., op.1., od.zb. 783).

Még 1772-ben a megyei tisztviselők elvégezték a *kilenc pontos* felmérést. A jobbágyok eskü alatt a bíró (Gere György) és három falubeli (Gere Ferenc, Vas András, Béres János) jelenlétében adtak választ a kérdésekre.

Az első három kérdés arra kér választ, hogy volt-e a községnek korábban úrbéri szerződése, *contractusa*, hogyan teljesítettek szolgálatot a földesúr hasznára. Ebből tudjuk, hogy Nagygejőcnek ezelőtt urbárium nem volt, és *contractus* (szerződést) sem kötöttek a jobbágyok és földbirtokosok. A harmadik kérdés: „Az hol Urbáriumok avagy *Contractusok* nintsenek, miből álló Jobbágyságnak, és Zselléreknek adózása és kötelezsége aki mostanság Szokásban vagyon, mikor és mi módon bé azon kötelesség és adózás ?” A következő választ olvasuk: „Kesszy Pál Uramnak ... Jobbágyainak az Urdolgájokban Szabott rend nem vala hanem ennekelötte két vagy három Esztendővel tsak könnyyen

telt volna Esztendőt által Szolgálatyok fél esztendőbéli Robot, mostanában pediglen egy Esztendőnek tsak mint egy harmad résziben úrdolgáznak.

Homoky László Uram Jobbágysai ollykor ét napot olykor pediglen három napot egy egy héten úrdolgáznak.

Petrováiné Aszszonyom Jobbágysainak is szabott rendi nintsen, hanem esztendőbéli Úrdolga hat hétnél többet nem téssen.

Hasonlóképpen az Horváth György Uram Jobbágysainak is az Úrdolgában Szabott rendek nintsen és így tsak a midőn az Úrdolgára hajatnak, némely közzülök esztendőt által tsak tizenegy hetet, némely hetet urdolgára a maga Földes Urának.

Jósa István Uram Jobbágysának robotolása két Hónapnál Esztendőt által többet nem téssen.

Kis Ferencz Uram Jobbágysának az Esztendőbéli úrdolga alig téssen egy Hónapot.

Herczeg József Uram Jobbágysa esztendőt által mintegy két Hónapot Szokott dolgozni.”

Vagyis nem volt előre meghatározva a robot, a földesúr földjén ledolgozandó napok száma és a munka jellege.

Ezek a kérdések úgy voltak megfogalmazva, hogy maximálisan kiderítsék a jobbágyparaszt és a földesúr közti gazdasági és jogi kapcsolatrendszerét.

A hetedik kérdés azt kutatja, hogy fizettek-e kilencedrészt a földesúrnak. A válasz, hogy „*semminemű veteményből kilencedet nem*

adtak, egyébféle adóztások és ajándékok nintsenek a Földes Urhoz. A Királyi Dézsmát is minden Esztendőben pénzüf fizetik”.

A nyolcadik kérdés arra irányul, hogy vannak-e pusztá telkek a faluban és mióta, mi okból állanak pusztán.

A válaszból kitűnik, hogy Nagygejőcön 12 pusztá telek volt 1772-re. A telkek *„el pusztulása Emberek emlékezetit felül haladja”*, vagyis nem emlékeztek arra, mióta puszták a telkek. Viszont tudták azt, kik a telkek birtokosai: *„Három [...] ¹ pusztája, azoknak appertimentiai és két Telekkel együtt Kára András birja [...] a harmadik Telek Rósa Sándor birtokában vagyon.*

Negyedik az Ungvári Dominiomé annak appertimentiai gazzal fel nőttek, a Telkét Bálint Andrásné birja.

Ötödik Bozson lakozó Kállay István Uramé ennek appertimentiai Vasa András birtokába Telekestül vannak.

Hatodik és hetedik Pinkóczon lakozó Horváth Ádám Uramé, ezeknek appertimentiait mind a két Telekkel edgyütt Béres István birja és a Nagy Gejőczi Magyarok Lévitája.

Nyolcadik Eörben lakozó Haraszty Györgyé amelyet appertimentiaival edgyütt Szanyi Márton bir.

Kilencedik és tizedik Parmai Molnár Jánosé azt is appertimentiaival edgyütt Kára János birja.

¹ A levéltári kéziratban több helyen a szöveg olvasatlan, ezeket a helyeket így jelöljük [...].

Tizenegyedik Szürtében lakozó M.B- Vecsey Ferencnek appertimentiai gazzal benöttek, a Telek pedik Béres Mihály Özvegye birja.

Tizenkettedik Császlócban lakozó Homoky [...] appertimentiaival együtt Bernát [...]”.

Az utolsó kérdésre adott feleletből tudjuk, hogy Nagygejőc lakosai örökös jobbágyok voltak.

Az úrbérrendezéskor Nagygejőc parasztjai **nyolc földesúrnak** voltak örökös jobbágyai. Kesszy Pál, Horváth György, Homoki László, Kiss Ferenc, Petrovay Antal özvegye, Kállay István, Jósa István, Hercegh József földbirtokosok nevei szerepelnek az úrbérrendezési iratokban.

A legtöbb jobbágycsalád özv. Kesszy Pálnénak birtokán élt (7 vagy 8), Horváth Györgynél 3, Homoki Lászlónál és Kiss Ferencnél 2-2, Jósa Istvánnál és Herczeg Józsefnél 1-1.

A Possessio szerint

Kesszi Pál jobbágyai voltak:

1. Gere György – $\frac{1}{2}$
2. Vas András - $\frac{1}{2}$
3. Vas János - $\frac{1}{2}$
4. Béres István - $\frac{1}{2}$
5. Péter István - $\frac{1}{2}$
6. Bálint János - $\frac{1}{2}$
7. Béres János - $\frac{1}{2}$ telekkel

Homoky László jobbágyai voltak :

8. id. Kára András - $\frac{1}{2}$

9. Kára János – $\frac{1}{4}$ telekkel

Horváth György jobbágyai voltak :

10. Gere Ferenc – $\frac{3}{8}$

11. Gere Mihály - $\frac{3}{8}$

12. Gere János - $\frac{3}{8}$

Petrovai Antal jobbágya volt:

13. Jenei Zsigmond - $\frac{1}{2}$

Jósa István jobbágya volt:

14. Takács Simon - $\frac{3}{8}$

Kis Ferenc jobbágyai voltak:

15. id. Kára András - $\frac{1}{4}$ 16. ifj. Kára István – $\frac{1}{8}$ telekkel *Herczeg József* jobbágya volt:

17. id. Kára István $\frac{1}{4}$ telekkel.

Továbbá Vas György, ifj. Kára István, Szanya Márton, Nagyar János nem bírtak telekkel, vagyis zsellérek voltak, évi 18 (illetve 12) iga nélküli nap robottal tartoztak, fizettek 1-1 forint árendát.

Maga az urbárium már nyomtatott változatban volt. Kézzel azt az adatot pótolták, amely az adott helységre jellemző. Így a Harmadik pontban a jobbágyok szolgálatairól esett szó, és a nagygejőci jobbágyokat illetően az 1. § ezt közli: „*Minden egyész Helyen Jobbágy köteles lészen maga földes Urának minden Héten egy Napot Nap-Keltétül Nap-Nyugodtil (abba számlálvan Munkára-való Menetelét, és vissza Jövetelét, s-az*

Etetésnek, és Itatásnak időit) két Marhával maga Szekerével, Szántáskor mindazonáltal négy Marhával maga Boronájával, s Ekéjével Uraságnak dolgoznitartozzék, hogy ha pedig valamely Jobbágy négy igás Marhának fogatkozása miatt meg irt mód szerint a Szántást meg nem tehetné, azt olyan [...] Jobbágy mással össze fogván, egy napi Szántást két Napi munkával végezzen, mindazonáltal ezen terhes Munkát, mind Szántáskor tsak egyszer tartozzék meg tenni. Ha pedig négy Marha mellé egy Személy elegendő nem vólna, akkoron az Jobbágy egyszer ugyan ollyast, a melly, minden Marhára alkalmazotós légyen másikat pedig tsaMarha hajtására valót tartozzék adni, ezen Személy mind azonáltal Különös kézi munkára ne forditathassék...”.

Az úrbérrendezés és adóreform értelmében a jobbágytelek (fundus) volt az adóegység alapja, de bevonták a dikába² (a belső telket is).

Az urbárium meghatározta a kilencedadás módját. Azt lehetett természetben adni, vagy pénzben megváltani vagy ledolgozni - 4 forint vagy 12 nap igás, ill 24 nap kézi robot.

Az urbáriumhoz csatolták az **úrbéri tabellákat**, amely rögzítette a falura jellemző adatokat: a földbirtokosok nevét, a telkes jobbágyok neveit, a telek nagyságát, a belső telek méretét, szántó, kaszáló, rét nagyságát, a robot mennyiségét, szintén a telek nagyságához mérten, a jobbágyok és zsellérek évi **füstpénz** mértékét.

Nagygejőc jobbágyai „birtokában” „6 7/8 telek volt, ezután tartoztak földesuraiknak összesen 357 1/2 nap igás vagy 775 nap kézi robottal, az

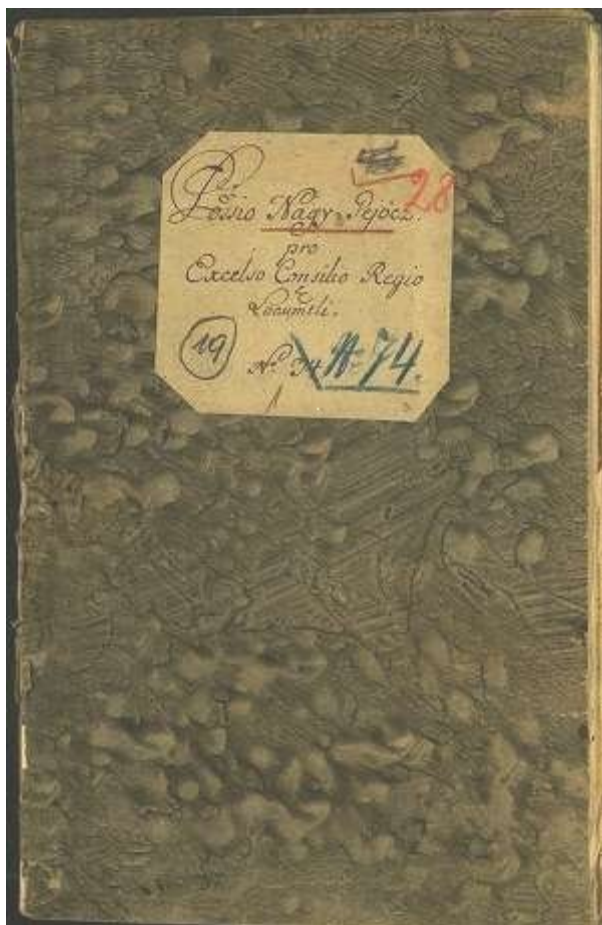
² dika – vagyonegység, amely kifejezte egy-egy adóalany adófizető képességét. 1 dikának számított minden 10. életévét betöltött személy vagy 2 igás ló, 2 fejős tehén, 12 sertés, 12 kassai köből búza, 16 köből liszt, 6 urna bor, 30 forint jövedelem.

árenda 19 forint volt. Vagyis egy féltelkes jobbágy évente 26 igás vagy 52 nap kézi munkát teljesített földesurának, ezenkívül fizetett 1 forint adót (árendát), tartozott adni az uraságnak ½ öl tűzifát, ½ font fonást, ½ ince kifőzött vaját, 1 kappant, 1 csirkét, 6 tojást”.

Az úrbérrendezésnek volt még egy fontos irata – a tisztviselők által készített **beszámoló**. Nagygejőc esetében ez 1773-ban készült, vagyis a kilenckérdéses felmérés után, és az Urbárium végleges elkészítése előtt. Ebben az iratban szerepel, hogy hány egész, fél, negyed, nyolcad telekrész van a faluban, történt-e telekkiegészítés, maradtak-e puszta telkek stb. Nagygejőcön egyetlen jobbágy sem rendelkezett 1 teljes telekkel. Kilencen fél, öten negyed, négyen három nyolcad, egy jobbágy pedig egy nyolcad telekrészt bírtak. Voltak zsellérek is.

Az úrbérrendezés befejezésekor egy **összesítő táblázatot** készítettek. Ha összehasonlítjuk az úrbéri tabellával, látjuk az úrbérrendezés eredményét.

Mikor a rendezési munkát elvégezték, a megyei tisztviselők összehívták a falu jobbágyait, zselléreit, földesurait és kihirdették az urbáriumot. Ezután **bizonyság levelet** állítottak ki arról, hogy a kihirdetés megtörtént. Az urbáriumnak 4 példánya készült el: 1-1 a községhez és földesurakhoz, 1 a megyei levéltárba, és a negyedik a helytartótanácsához került.

Tehát a Mária Terézia-féle úrbérrendezésnek javítania kellett a jobbággyok helyzetén, viszont ez nem történt meg.

1830-ban elkészült egy újabb birtok- és jobbágyösszeírás. E szerint Nagygejőc községben 67 ház, 76 jobbágycsalád volt, 190 felnőtt személlyel. A kimutatás beszámol a jobbággyok anyagi helyzetéről, rögzíti a jószágállományt. Látjuk, hogy a nagygejőciek tartottak sertést, szarvasmarhát, néhány lovat.

Természetesen fő foglalkozásuk a gabonatermesztés maradt.

1848-ra a község földesurai között találjuk *Horváth Máriát, Csuka Istvánt, Ilosvai Kristófot, Petrovait, Homokit, Budaházit.*

Ebben az évben a pozsonyi országgyűlés etörölte az örökös jobbággyaságot. A törvény nem jelentette a parasztek azonnali felszabadítását és a föld felosztását. Az árendások, zsellérek továbbra sem kaptak földet, továbbra is robottal tartoztak a földesúr javára. A parasztek gyakran megtagadták a robotot. Így például tudjuk, hogy bizonyos Bálint A. nagygejőci lakost három hónap börtönre ítélték, mert az kijelentette, hogy ha a földesurak nem osztják fel a parasztek közt az erdőt, megölik az urakat.

Tehát a jobbágyfelszabadítással a jobbágytelkek és földek a használóik tulajdonába kerültek. A földet már lehetett örökölni, eladni, felosztani. A házas gyermekek már önálló gazdálkodást folytathattak, kiválhattak apjuk gazdaságából. Mikor egy fedél alatt több generációs család élt, a második, harmadik generációs kiscsaládok nem rendelkeztek önálló keresettel, mert az eladásból (legyen az gabona, jószág, egyéb) kapott pénzt a szülők kezelték. A kiadásokat is szigorúan felügyelték. Most a megházasodott gyermekek már követelhatték jussukat a szülői vagyonból. Viszont ez ahhoz vezetett, hogy a felosztás olyannyira felaprózta a telkeket, hogy a föld mennyisége már nem biztosította a család megélhetését.

A föld és néha a lakóház családon belüli felosztásáról a járási bíróságokhoz érkezett tucatnyi beadvány tanúskodik.

A jobbágyok felszabadítását és a robot eltörlését Ferenc József császár 1853. márciusi pátense zárta le. Később az 1868., 1871., 1908. törvénycikkek szabályozták a földesurak és felszabadított parasztok közti föld- és tulajdon- viszonyokat. A szegregáció (kiválasztás) és

kommaszáció (tagosítás³) további földbirtokos és paraszt közti konfliktus forrásai voltak. Sokszor a tagosítás a földesuraknak kedvezett. Az úrbéri törvényszékhez panasszal fordultak mind a parasztok, mind a fölbirtokosok, ha úgy találták, hogy a tagosítás sérti érdekeiket. Az 1854–1896 évekből származó négykötetnyi (több mint 700 lap) iratanyag tükrözi a nagygejőci földesurak és volt jobbágyaik közti viszony jellegét (KÁL, F.11, op. 1, od.zb. 784, 785, 786, 787) .

³ A tagosítással az apró parcellákon található szántókat és réteket összevonták

A volt jobbágyok és földesurak a törvényszéktől vártak igazságos döntést az „elveszített” vagy nem megkapott földek, erdők ügyében. A bírósági ügyek szereplői között látjuk Horváth Máriát és Csuka Istvánt.

1879 januárjában Horváth Mária eladta nagygejőci birtokrészét 12 000 osztrák értékű forintért Mágócsy-Dietz Sándor⁴ anyjának. A birtokon Kornfeld Mózes és Winberger Salamon hitelezők jelzáloga volt bejegyezve 2 500 és 1 300 forint értékben. A birtok egy lakóházból, gazdasági épületekből, kertből, szántóból, legelőből, erdőből állt.

Mivel az asszonyság nem akart foglalkozni a földdel, haszonbérszerződést kötött 17 nagygejőci lakossal. Az iratot 1881. december 14-én állították ki. Később megbízta egyik bérlőjét, hogy rendszeresen tájékoztassa a birtok ügyeiről, állapotáról. Az egyik ilyen jelentésből idézünk: *„1886-ban május 21-én én Gere András felszóllítottam a Dietzné asszonyság bel. Birtokába az épületeket fenézni elsőbe fenéztük a csüirt rendesen körl palánkozva találtuk két kapu rajta és egy ajtó és Belől a kármentő új deszkával elévta az uczátul lévő palánkok rendbe vagynak a házak rendbe vagynak a kert sövényyel körül véve hiba nélkül a kút meg van ujitva deszkával félen 16 öles istálóba fele részibe padlás val felébe nincs a bérlők tartoznak ebből az állapotba vissza adni az idő végén...”*⁵

1884-ben özv. Dietz Gusztávné eladja a nagygejőci birtokok egy részét a korábbi bérlőknek

⁴ Mágócsy-Dietz Sándor (Mágócsy) Ungvár, 1855. dec. 7. - Budapest, 1945. febr. 27..Botanikus, növénymorfológus, fiziológus, egyetemi tanár

⁵ a szövegben hiányoznak az írásjelek

A tagosítást követően a község lakossága szántóföldeken kívül kaszálásra alkalmas réteket is kapott. Viszont maga a földfelosztás (tagosítás) nem zajlott zökkenőmentesen. A parasztgazdák (volt jobbágyok) többnyire távoli, a község határában, erdőszélen, mocsaras részeken kaptak parcellákat, néha több helyen egy-egy kis területet. Sem a jobbágyság eltörlése, sem a tagosítás és azzal járó földek átcsoportosítása nem tudták megoldani a földhiány kérdését. A község lakosainak túlnyomó része a kis földterületekből származó jövedelemből nem tudta fizetni az adót és eltartani családját. Sokaknak földjük sem volt, és napszámosként dolgoztak a faluban vagy a szomszéd falvakban. A 19. század végén a nagygejőci parasztok, hasonlóan a térség paraztságához, a kivándorlásban látták az egyetlen lehetséges megoldást. A kivándorlások célországá többnyire az Amerikai Egyesült Államok lett. Nincsen pontos adatunk arról, hogy hányan vándoroltak ki Nagygejőcből, és hányan tértek vissza. Viszont a levéltári adatok bizonyítják, hogy többen a tengerentúlon családot alapítottak, gyermekeik születtek, és néhányan visszatértek hazájukba. A falubeliek elbeszéléséből tudjuk, hogy sokan, kik Amerikába keresték a jobb életet, gyakran annyi pénzt sem hoztak haza, amennyivel elindultak a tengerentúlra. Voltak, kiknek szerencséje volt és megalapozta amerikai továbbélését.

Tehát a 19–20. század fordulóján a nagygejőci lakosok túlnyomó része nagyon szegény volt. Csak néhány gazdának sikerült eredményesen gazdálkodni. Még a nemes földbirtokosok is elszegényedtek, birtokrészeiket elzálogosították.

Komoly gondot okozott a nagygejőcieknek a közös legelő hiánya. A szarvasmarhatartás (leginkább a fejőstehenek tartása) jelentős

jövedelemforrást jelentett. A tejtermékek minden családnál a mai napig egyik fő étkezési termék.

1913-ban a nagygejőci község képviselő-testülete a község határában a tavaszi, nyári és őszi legeltetés céljával szabályrendeletet alkotott. A szabályrendelet 15 paragrafusból állt, és meghatározta a legeltetés módját az év különböző szakában. Tavasszal és ősszel a szarvasmarha-legeltetés gyakran birtokhatársértéssel történt. Ennek megoldására szolgált volna az adott szabályrendelet. Néhány pontját idézzük:

„2 §. A községnek közös legelő területe nincsen [...]

5 §. A község határában legelőterületül szolgál egyes birtokosok osztatlan tulajdonát képező a telekkönyvileg az egyes birtokosok nevére kebelezett 119 osztályozott holdnyi terület, mely 119 fejőstehén legeltetésére szolgál [...] egyes birtokosok állataikat tavasszal és ősszel [...] széltében legeltetik... [...]

6 §. A belső kertek és a kertalja nevű dűlő területek, m.p. a község keleti oldalán a Hurnyova medréig, a nyugati oldalon az úgynevezett lénia útig, közös legeltetési területekül nem szolgálnak [...]

7 §. Közös legeltetésre tilalmasak a farkocska nevű dűlőtől és a császlóci harárig terülő Patakhát, Dobómező, Nyáralja, Csucskó és Könya nevű dűlőkben szántóföldön, továbbá a Nagyalmás és Gyakar nevű dűlő területekbeni szántó földek.

8 §. Tilos az utakon a lábas és szárnyas jószágok legeltetése.

9 §. A Lenyik patak és a Latorca folyó közti terület legeltetésre minden időben tilos[...]

12 §. *A Szatinhát, Molyva, Jósvány, Nagytisztás, Egres, irágossa ?? és Gyulaszög nevű dűlőkbeni rét és szántó területek közös legelő területükül szolgálnak, ezeken a területeken a legeltetés ideje az előjáróság által a körülményekhez képest engedélyeztetik[...]Juhok ezen a területen nem legeltethetők.*

13 §. *Kivételt képeznek a Petrovay család nay kiterjedésű birtoka, Ritoók, László, Homoky és Herczeg családok nagyobb kiterjedésű e dűlőben fekvő területei, mert a tulajdonosok itt szabadon juhnyájukat és esetleg sertéseket is legeltethetnek, de tűrni tartoznak azt, hogy a közös legelő csorda azokon szabadon át járhasson. A kisgazdák területén juhok legeltetése azért volt eltiltandó, mert a juhok után a szarvasmarha nem legel.*

[...]

15 §. *A legeltetési eljárás ellenőrzésére [...] mezőőröket neveztek ki [...] kik esküt tesznek. [...] Külön díjazásba nem részesülnek[...]*”.

(KÁL, F.738, op. 1, od.zb. 8, lap. 1-2)

A község felterjesztette az adott legeltetési szabályzatot a járási, s majd megyei illetékesekhez, viszont 1914-ben az alispán az ungvári járási főszolgáiróhoz intézett levelében közli, hogy a Nagygejőc község legeltetési szabályrendeletét visszaküldi, mivel az több törénycikket mellőz, ezt pótolni szükséges stb. A leváltári ügyirat ezzel megszakad. Nem tudjuk, volt-e folytatása az ügynek.

Bizonyos, hogy a legeltetés kérdése és legelők hiánya a következő évtizedekben is aktuális maradt. A csehszlovák földreform során Nagygejőc és Hosszúmező határában fekvő területet szétosztották a

nagygejőci, hlubikai és hosszúmezei gazdák között. Ezeket a földeket mind a három község gazdái legeltetésre használták. Viszont 1939-ben a nagygejőci gazdák a *földművelésügyi minisztériumhoz* fordulnak, 180 kat. hold terület visszaigénylés kérelmével. Közben a hlubokai gazdák megkezdték a terület tisztogatást. A nagygejőciek viszont akadályozták őket a munkában, sőt kijelentették, hogy a *„rétterületeken semminemű munkát ne végezzenek, mert az nagygejőci gazdák tulajdonába kell, hogy menjen”*. A hlubokai bíró a főszolgabírónak tett panaszt. Mire április 26-án a főszolgabíró a nagygejőci körjegyzőnek írt levelében felhívja utóbbi figyelmét, hogy *„oktassa ki az embereket, hogy az ilyen jogtalan beavatkozástól tartózkodjanak, [...] a kérdéses ügy hatósági eljárás tárgyát képezi”*. Továbbá utasítja a körjegyzőt, hogy a tényállást vizsgálja ki és 5 napon belül tegyen jelentést.

Május 5-én a körjegyző a főszolgabírónak a következőket írja:

„Nagygejőc község bírójának kijelentése szerint a nagygejőci gazdák nem akadályozták a mélykúti gazdákat a tisztogatási munkában, csak figyelmeztették őket, hogy a munkájukat a nagygejőciek nem fogják megfizetni, mivel a tisztogatott terület a nagygejőcieké, a m.kir. kincstártól már igényelték, az ügy már folyamatban is van”.

Mivel az ügy felkeltette a megyei hatóságok figyelmét is, az alispán többször kéri a járási főszolgabíró jelentését az ügyről. Május 23-án Köszörü János, ungvári járási főszolgabíró jelenti az alispánnak, hogy *„a nagygejőci gazdákat a mélyútiak panaszával kapcsolatosan [...] minden önhatalmú eljárástól eltiltottam”*. *„...azóta személyesen többször is kijártam a helyszínen, de semmi újabb intézkedésre okot fennforogni nem láttam”*. (KÁL, F. 281, op. 4, od.zb. 17).

Az ügy ezzel nem volt lezárva. Május folyamán ehhez társult a legelő hiányának problémája, ugyanis több nagygejőci gazda éppen ezen a részen akarta legeltetni jószágát. Legelő hiányában közel kétszáz fejőstehén az istállóban maradt takarmány nélkül.

Már következő napi (május 24.) dátummal a főszolgabíró Ung vármegye főispánjához küldött jelentéséből látjuk, hogy a rét- és legelőügy „veszedelmesebb arányokat öltött”. És tovább: *„Úgy a Főispán, mint az Alispán úrral való előzetes közlés után kiszálltam a járási katonai parancsnoksággal egyetemben a tárgyban érdekelt községekbe, hogy a helyszínen, a rábeszélés erejével, békés úton találjak megoldást a nagygejőciek javára. Sajnálattal jelentem, hogy eljárásom eredménytelenül végződött. Sem a mélykútiak, sem a hosszúmezeiek, de még az érdekelt nagygejőciek sem hajlandóak simán átengedni a használatukban lévő és kaszálatra szánt területet a nagygejőci legelőinségnek. Nagygejőcre másnap, folyó hó 22-én ismételten kiszálltam, hogy legalább a nagygejőciek használatában lévő 47 kat. holdra nézve találjak békés megoldást. A tárgyalás folyamán botrányos jelenetekre került sor, a végsőkéig felizgatott, ellentétes érdekű tömeg verekedésbe kezdett s csak legerélyesebb fellépésem tudta megakadályozni a vérontást.*

Ez ügyben tovább, látásom szerint, semmit nem tehetek, mert az ügy elintézése meghaladja a főszolgabíróhatáskörét. A nagygejőciek a Földmívelésügyi minisztériumhoz benyújtott kérvénye máig elintézetlen s a Tárcanélküli minisztérium ez ügy is itt járt kiküldötje, Platthy ur, ezirányban semminemű érdemleges intézkedést nem tett és utasítást nem adott.

Véleményem szerint ebben az ominózus és a magyar közigazgatás tekintélyének lerombolására, aláaknázására kiválóan alkalmas ügyben csak a minisztérium intézkedhetik és pedig hatalmi szóval. Kütelességemnek tartom jelenteni, hogy az általam folyamatban tett eddig eljárásnak mélyuti és hosszumezői vonatkozásban máris ruszin-magyar nemzetiségi ellentétekre vezető szinezete van, amely méginkább megakadályozza, hogy a főszolgabíró, törvényes alap híján intézkedhessék.

Tisztelettel javaslom, hogy kegyeskedjék a lehető legsürgösebben ebben az ügyben a minisztériumban érdemleges intézkedést kisürgetni, mert a helyzet e téren egyenesen forradalmi. Nagygejőc községben legelőhiányában ma, május végén több mint 200 darab szarvasmarha áll az istállóban s a lakosság a csürről leszedett zsuoszalmával tengeti jószágát.

Egyben tisztelettel kérem, méltóztassék adahatni, hogy a felvidéki földbirtokrendezési kormánybizottság sürgösen rendelje el a nagygejőci és korláthelmeci vonatkozásban a cseh-szlovák földbirtokreform útján nevezett községekhez juttatott területek revízióját tekintettel a jelenlegi még katonai közigazgatás alatt álló Hosszumező kataszteréhez tartozik. A földreform útján ugyanis e területből mindkét községben arra érdemtelenek részesültek s Nagygejőc községben ezek azok az egyének, akik most semmi módon sem hajlandóak a területet a bajbajutott társaiknak legelteési célokra átengedni. Megérdemelnék tehát, hogy a terület tőlük mielőbb elvétessék”. (KÁL, F.47, op. 1, od.zb.95, lap. 5).

Mivel az ügy megoldását nem tudták megyei szinten rendezni a főispán a Földművelésügyi miniszterhez fordult az érintett gazdák számára segély juttatás kéréssel. Majd csak októberben érkezett erre válasz, és pedig:

„... a legeltetés támogatására költségvetési hitel rendelkezésemre nem áll, tehát a szóbanlévő község lakosságát segélyben részesíteni sajnos nem áll módomban”.

Közben a Felvidéki Földbirtokrendezési ügyek kormánybiztosa is megvizsgálta az ügyek és míg a kérdés nem lesz kormány szinten megoldva egy kompromiszumot ajánlott: „Ha tehát a nagygejőcieknek legelőterületre van szükségük, viszont a z unghosszumezei gazdák a területet saját állataik legeltetésére nem tudják megfelelően kihasználni, a folyó gazdasági évre a kérdés csak magánjogi szerződés útján rendezhető.

Arra kérlek, tehát igyekezz saját hatáskörödben adahatni, hogy az unghosszumezői gazdák a részükre legelőterületnek feleslegesnek mutató területeket adják bérbe a nagygejőci gazdáknak...”.

Vallás, egyházak és oktatás

Magyarország többi régiójához hasonlóan térségünkben is terjedtek az új szellemi és vallási irányzat, a protestantizmus eszméi. Nagygejőc jobbágyainak felekezeti hovatartozása valószínűleg a földbirtokos(ok) vallási szimpátiáját tükrözi, mert a jobbágy azt a hitet „követte”, amelyet a földesura. Ahhoz, hogy megtudjuk, melyik valláshoz (egyházhoz) tartoztak a falu lakosai a 16–17. században, tudnunk kell, melyik felekezethez tartoztak uraik: a Dobók, a Pallócziak, a Forgácsok. Viszont mint fentebb említésre került, a községben több földbirtokos volt, így azok más-más felekezethez tartozhattak a reformáció után. Történhettek többszörös áttérések (a korra jellemző jelenség) is. Sőt egy nemes családon belül lehettek protestánsok és katolikusok is. Így tudjuk, hogy a Dobó Ferenc protestáns volt, István pedig haláláig katolikus és császárpárti maradt.

Teljes bizonyossággal nem állíthatjuk, de a 17. század elején Nagygejőc lakosai a protestáns egyház hívei lehettek. Tudniillik, a *Liber Ecclesiae* egyház-látogatási jegyzőkönyvben⁶ 1618-as év alatt Nagygejőc több más gyülekezettel a császlóci anyaegyház filiája. A visitáció szövegében feljegyezték, mivel tartozik egy-egy gyülekezet a prédikátornak: „...Vámos Gejőcz egyyenlőképpen fizet a Császlóciakal, de úgy, hogy akiknek 16 kalangyája vagyon, csak egy kalangyát ad és 16 dénárt. ...Gejőcben vagyon az oskola hat földje”.

⁶ Liber Ecclesiae seu Matricula Dioecesis Ungensis, confecta et conscripta Anno MDCXVIII. seniore Petro H. Zombori, Pastore Ecclesiae Palagiensis, consenioribus Luca Egresi Kapossiensis, Thoma [...]elneceno Körtveliesiensis Ecclesiarum Ministris, ad constituendam et conservandam ευταξαν in huj[...] dioeceseos [...]clsi[...].

Ez idő tájt épülhetett az első templom. A nagygejőci református templomban máig van egy ezüst kehely, amelyre az 1629-es év van kivésve és a következő szöveg: „I.N. 1629. Quonties quoque hoc poculo biberitis memineretis sanguinis domini nostri J. Chr. pro vobis effuse.

Gregorius Feorteos, Gregorius Csiszar, Michael Pastor”.

Aranyozott ezüst urasztali kehely

A három megnevezett személy készítette és adományozta a templomnak az úrasztali kelyhet.

1664-ben a nagygejőci református gyülekezet továbbra is mint leányegyház ismert.

Az 1721-es iratok már «mater ecclesia» vagyis anyaegyháznak nevezik a nagygejőci gyülekezetet. Volt már egy kisebb fatemplomuk, hol református lelkipásztor teljesített szolgálatot.

Ez idő tájt a falut tűzvész érte. A faházak többsége, templom, az iskola elpusztult. A falu lakosai nagyon szegények voltak, és nem tudtak annyi pénzt teremteni, hogy új templomot állítsanak. A földesurak sen sokat törődtek a nép lelki üdvösségével. S így egészen 1783-ig a nagygejőci református hívők a szomszédos Kisgejőcbe jártak istentiszteletre. Bár nem volt a községnek temploma, lelkésze, de bizonyos, hogy volt itt egy lévita. Ezt látjuk egy 1770-es iratból, és az 1772-74-es úrbérrendezési iratokban is szerepel, hogy az egyik pusztatelek házában a helyi lévita lakik (s talán a beltelket is használta).

1783-ban Nagygejőc református gyülekezete kérelemmel fordult II. József császárhoz templomépítési engedély ügyében.

Az új templom építése még meg sem kezdődött, de a falusiak már felkértek egy lelkészt a gyülekezet lelkipásztorának. Ez nem is lenne rendhagyó esemény, viszont mindez a megyehatóság és más szervek mellőzésével történt. A megye azzal magyarázva, hogy a lelkész meghívására nem volt királyi engedély, eltávolította azt Nagygejőcből. A nagygejőci gyülekezet ezt nem fogadta el és újból felkérték a lelkészt.

Erről az eseménysorról van néhány korabeli feljegyzés, ami már átiratban (nyomtatásban) került figyelmünkbe. Tudnillik 1783. májusában az Ung megyei vizsgálóbíró Horváth Pált és Bánóci Sándort kiküldte Nagygejőcbe egy tanúkihallgatás végett. Öt kérdésre kértek választ, és pedig:

- 1. Tudja, hallotta é a tanu bizonyosan, hogy mikor mekkora volt a nagy gejóci stóla?*
- 2. Vallja meg hittel, hogy é temploma, micsoda világban, miképp pusztult el?*
- 3. Arra emlékszik é, hogy Gejócnek és templomának elpusztulása után papot nem tartatván, merre tartottak?*
- 4. Vallja meg, hogy azelőtt n.gejóc soha nem fizetett, hanem ezelőtt mintegy 5 esztendővel – Vári plébános úr erőszakosan megegyezettette 6 Forintban, így kezdte Vári plébános úr rajtok a stólát szedni?*

Az első tanú bizonyos Kis Ferenc, kiscejóci római katolikus, 62 éves azt állította, hogy kiskorában Kiscejócbe járt iskolába a prédikátorhoz, s vele néha átjárt a szomszéd Nagygejócbe „könyörögni egy falusi házba”. Akkor látta, hogy a nagygejóci templomnak csak a régi fa fundamentuma van meg, de hogy mikor és mi okból pusztult el, nem tudta megmondani. Azt is megvallotta, hogy már vagy húsz esztendeje Nagygejócnek nincs prédikátora, mestert viszont tartottak. Prédikátort 1783-ban hoztak be ide. Tudja, hogy a nagygejóciek emlékezete során egy plébánosnak sem fizettek stólát, viszont 5 évvel ezelőtt (1778 tájt) a kiseráti plébános kényszerítette a nagygejócieket stóla fizetésére, s így alku szerint 6 forintból álló stólát fizettek.

Kis Ferencen kívül még öt tanút kérdeztek meg, kik ugyanazt vallották, kiegészítve, hogy a templom pusztulása tűzvészkor történt.

Ezek után a megyei hatóságok panasszal fordultak a királyhoz. A királyi tanács nem adott helyet a panasznak, és II. József 1788. július 1-i dátummal királyi engedélyt bocsátott Nagygejőc község református temploma építésére és saját lelkész meghívására.

A rendelet szövege a következő:

„Copia 25724 Ungvár vármegyének

Ő felsége a nagy gejőci reformata községnek a kivánt magános vallás gyakorlására, a maga könyörgő házának megépítésével és a visszahozott prédikátornak megtartásával, kegyelmesen megengedi, méltóztasson ugyan mint azonnalról, hogy ezen ő rendelete elen cselekednek, keményen megfenyitessen. Mely felséges rendelés ezen vármegyének oly véggel adatik tudtára, hogy az a nevezett ref. Községnek értésére adja, és azt azon rendeletben cselekedetvén, mely szerint a kimozdott prédikátort visszavitte, keményen megfedje, egyszersmint pedig az ... jegyzsben ivett pénzt tőle felvegye és a legközeleb lévő camerális cassaba tegye le.

– gr. Zicsy Károly kir. Helyt. Tanácsból Budán

1.Juli. 1788. Bölcsei László Ung megyei vicispánjának.”

Még az említett kikérdezés előtt, 1783. február 12.-el jegyzett levélben szó esik arról, hogy „Dörög László nagygejőci háza, telke és minden ahoz tartozó és a haszonbérlettel együtt átadott a nagygejőci egyháznak bérbe lelkészi lakul 3 évig, 12 váltó forintért az illető birtokos

akarataival”. Tehát ebből kiderül, hogy a falunak volt saját lelkésze és szüksége volt lakásra.

A templom építése közben 1788 szeptemberében a gyülekezet superintendensi hivatalhoz folyamodott a templom- és parókia építés érdekében: *„intézkedési kérelmünk megerősíttessék, valósuljon és abban erkölcsileg, anyagilag támogattassanak”*.

1789-ban felépült a falu második református temploma, szintén fából. A gyülekezet szegény volt, így a harangtorony csak jóval később épült. A templom harangját a reformátusok és katolikusok közösen öntették. Ez egy 55 font súlyú harang volt.

1792-től a nagygejőci református egyház mint anyaegyház szerepelt. Akkortól kezdve vezettek saját és folyamatos anyakönyvet.

1802-ben a református gyülekezet adakozásból összegyűjtötte a saját harangra szükséges összeget. Az új harang 295 fontnyi súlyú, külső falán ez áll: *«A nagygejőczi reformata sz. ekklecia öntette a maga költségén, T. prédikátor Gőöz György, curator Kára András, egyházfi Vas József és főbíró Gere Miklós idejében, Bán Miklós által. 1802»*. Ez a 215 éves harang ma is megvan.

1819-ben a református gyülekezet elkészítette a templom második harangját, amely 100 kg-os volt. Sajnos az első világháborúban (1916. dec. 13.) ezt a harangot a hatóság hadi célokra rekvirálta.

Közben felmerült a kérdés a parókia építéséről.

1797-ben csere útján Sennyei grófnő volt telkén elkezdték az új parókia építését. Ez az épület egészen 1879-ig volt a lelkész lakása.

Többször is tűz pusztította el a parókiát.

A 19. század közepén Nagygejőc községben már több mint 800 fő élt, többségük református. A kis fatemplom szűknek bizonyult az egyre gyarapodó gyülekezet számára. Elkezdték az új templom építésére szükséges pénz gyűjtését. 1862-ben a régi templomot lebontották. Megkezdődött az új, már harmadik templom építése. A kezdő tőke

mindössze 40 forint volt. Két évi adakozás és fáradságos munka eredményeként 1864-ben a nagygejőci református gyülekezet megkapta késő barokk stílusban épült kőtemplomát. Ez a templom a község egyik

ékessége a mai napig.

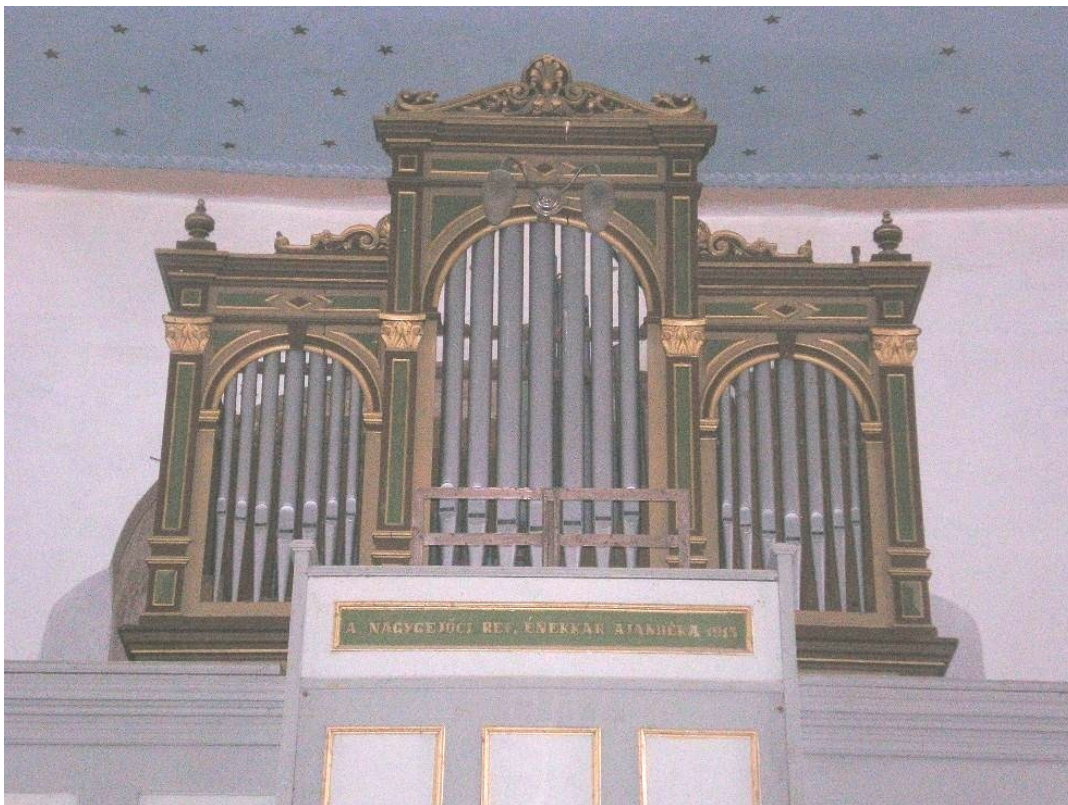
Az épület észak-déli tengely fekvésű. Déli homlokzatánál 25 méter magas, 3 részből álló órapárkányos torony található. A templomhajón 9 vas- ráámájú barokk ablak a világosságot biztosítja.

A templomba belépve azonnal jobb oldalt az előcsarnok (Cinterem) és bal oldalt a lánykarzatba vezető csigalépcső található. A templom egyhajós, 2

karzat van, amelyek 2-2 fa- oszlopon fekszenek. A belső tér centrumában az Úr asztala, a Mózes szék, a szószék és szószék-korona tárul elénk és ékesíti a templomot.

A nagygejőci református gyülekezet nem volt gazdag, kevés pénzt tudtak fordítani a templom teljes felszerelésére. Még két hosszú évtizednek kellett eltelnie, míg a református templom megkapta az

összes szükséges berendezést. A templom felszentelése 1883-ban történt.

Az orgona

Mikor véget ért a Nagy Háború és nyugodtabb idők jártak, a gyülekezeti tagok elgondolkodtak egy új harang készítésén. 1922-ben Egry Ferenc harangöntő elkészítette a nagygejőci református templom nagyharangját, amely 240 kg-os és a mai napig a templom tornyából szól. A harangkészítés 13200 cseh koronába került.

Még a nagyharang készítése előtt a templom megkapta orgonáját. 1913-ban Kerékgyártó István debreceni műhelyében a nagygejőci egyházi kórus készítette.

Még az első templom létezésének korában, vagyis a 17. század végén – 18. század elején Nagygejőcben volt egy iskola is. Épületét a templomhoz hasonlóan szintén a tűz semmisítette meg. A gyermekek tanítására bérelt helyiségek alkalmatlanok voltak. Mivel a faluban volt *lévita* az 1770-es években, így az taníthatta a gyermeket. A források szólnak a *mesterről* is. Nem tudjuk, vajon a *lévita* és mester ugyanazoknak a személyeknek a különböző megnevezései lehettek e.

1807-ban Nagygejőc református gyülekezete kérte az Ung megyei consistorium engedélyét alkalmas tanító meghívására, „*s az mig az iskola elkészülhet – mely György napra felállittatni határozott – addig bérelt házba szállittatik*”. Az iskolamester „*dijzásául kötelezik magokat...minden gyermek tanításáért 1 váltó forintott, 1 szekér fát fizetessenek*”.

Az iskolaépületnek a templomtól délre az utca jobb oldalán találtak helyet. Tíz évvel később ez az épület leégett. 1820-ban a gyülekezet új bérhelyet kapott az iskola építésre a temetőhöz vezető utcában. Majd 1873-ban ezt a helyet kicserélték egy templom mellett fekvő részre.

Rövid időn belül itt épült meg a falu már harmadik iskolája és a tanítólakás – „egy korszerű, szilárd tanítólakot, nagyon is tágas iskolatermet építettek.”

Az 1879-ben épült parókia már nem felelt meg a kor kihívásainak, és így 1909-ben a gyülekezet új, korszerű parókiát építtetett. A szovjet megszállást követően a parókia, a református iskola, a tanítólakás és minden, ami az egyházé volt, államosítva lett. Az akkori lelkipásztorn, Pataky Menyhértnek ki kellett költözni a parókiából. A gyülekezetből két család adott neki menedéket.

Az 1886. évi Magyarországi ev. Ref. Egyház egyetemes névtárában azt olvassuk, hogy a nagygejőci református anyaegyháznak fiókegyházai a császlóci és hosszúmezői. Anyakönyve 1792-vel kezdődik. A gyülekezethez 581 lélek tartozik (a filiákhoz 25). Szaplonecay Bénéjmin a lelkész, Gere András a gondnok. Az 1885-ben 31-en születtek, 28-an haltak meg, 11 házasságkötés volt. A falu tanítója Csengeri Jenő. 6 és 12 év közötti tanköteles gyermekek – 83, ebből 75-en járnak iskolában. 13 – 15 éves tankötelesek – 39, 33-an jártak iskolába. Az évben 14-en konfirmáltak.

A névtár bemutatja a község felekezeti összetételét is, vagyis 581 református, 2 ágostai hitvallású, 315 római katolikus, 55 görögkatolikus, 190 izraelita (Mózes vallású, zsidó), egyéb vallású nem volt.

Nagygejőci református lelkészek névsora

1. Csoma D- prédikátor 1618	14. Diószegi György 1846-1847
2. Patay József lévita 1770	15. Boldizsár János 1847-1848
3. Magyar József 1788	16. Kádas András 1848-1855
4. Thúróczy József - 1792-1793	17. Szabó István 1855
5. Albert József 1794	18. Szaplóczay Gábor 1855-1857
6. Gööz György - 1795-1804	19. Szaplóczay Benjámin 1857-1907
7. Simándi Kállai József - 1804-1811	20. Komjátý István 1908 – 1934
8. Kóróczky Pál 1811-1812	21. Pataky Menyhért 1934 – 1973
9. Balóczy Ferenc 1812	22. Stefán Milós 1973 – 1996
10. Meleg József 1813-1817	23. Nagy István 1996 – 2010
11. Szabó István 1817-1829	24. Pápai Gábor 2010 – 2015
12. Lisznyai Damó József 1829-1838	25. Szimkovics Tibor 2015 - 2016
13. Gönczi János 1838-1846	26. Margitics János 2016 -tól

Nagygejőc lakosságának túlnyomó része a 16. század második felétől kálvinista. Viszont voltak más felekezethez tartozó lakosok is.

A **római katolikus egyházközség** csak a 19. század végén alakult meg. 1887-ben Homoki Lajos összes vagyonát a római katolikus egyházra hagyta iskola- alapítás céljával. 1891-ben a nagygejőci római katolikusok megnyitották iskolájukat, amelyben Szent Anna tiszteletére kápolnát állítottak. Az 1917 – 1921-es években a nagygejőci római katolikus iskola tanítója Bernák Károly volt, ki 1869. november 12-én született Aknasugatagon.

1911-ben épült fel a nagygejőci római katolikus templom, viszont a császlóci anyaegyháztól csak 1929-ben választották el. Ettől az időtől mint plébánia létezett és saját anyakönyvet vezetett.

A szovjethatalom valláspolitikája nem kedvezett térségünk szellemi életének. A folyamatos szigorú felügyelet és szovjet propaganda meghozta „gyümölcsét” – 1960-ban a Vallásügyi Tanács „jóváhagyta” a nagygejőci és téglási római katolikus templomok bezárását. A római katolikus gyülekezet regisztrációja visszavonását azzal indokolták a hatalmi szervek, hogy *„a templom a középiskola területén helyezkedik és a misék elvonják a tanulók figyelmét, zavarják az oktatási-nevelési folyamatot...”*. Többek között a községtől *„mindössze háromkilométernyi távolságban, Császlóc faluban van még egy római katolikus templom, amelyben a nagygejőci katolikusok szabadon kielégíthetik vallási szükségleteiket”* (az irat eredeti orosz nyelvű szövegét lásd a melléletekben). A község lakossága tiltakozását

fejezte ki a templom bezárása ellen. A hatalmi szervek nem tudták azonnal végrehajtani a gyülekezet „feloszlátását” és templom bezárását. Szalamatin, a kultusztanács kárpátaljai megbízottja augusztus 27-én beszámolt a felsőbb szerveknek, hogy *„nem sikerült végrehajtani a nagygejőci és téglási vallási gyülekezetek regisztrációja visszavonásáról és az imaházak bezárásáról hozott szankciókat”*. Továbbá Szalamatin elmagyarázza, hogy *„mivel a múlt évben Helmeceen bezárták a templomot és az ottani hívők a nagygejőci római katolikus templomba járnak, így itt viszonylag sok hívő van. Ez okból nem ragaszkodom a Nagygejőcben működő római katolikus templom regisztrációja megszüntetéséhez.”* Viszont továbbra is szükségesnek látja a téglási római katolikus templom azonnali bezárását.

A szovjetrendszer első éveiben nagygejőci római katolikus plébánosnak Vojtech Sándor (1893-ban szül.) és Vaskó Béla (Adalbert) voltak bejegyezve. 1945-ben és 1946-ban ők szerepelnek a vallásügyi biztos jelentéseiben. 1947-től már csak Vaskó Béla nevét említik. Ő Kisvárdán született 1913-ban. Szegeden tanult teológiát, magyar nemzetiségű, 1941-től adminisztrátor Nagygejőcön. (Kárpátalján marad a szovjet megszállás kezdetekor, megjárja Szibériát). 1955-ben készített összeírás szerint Vaskó Béla nagygejőci római katolikus plébános Császlócon és Helmeceen is tartott misét és vezette a szertartásokat (ez hivatalos engedéllyel történt). Ebben az évben Nagygejőcön 150 római katolikust tartottak számon (Császlócon – 150-et, Helmeceen – 30-at).

Nagygejőcön Homoki Ambrus 1908-as születésű kolhoz tag volt a kátor.

A hivatalos statisztika szerint a nagygejőci római katolikus gyülekezethez 1958–1960-ban 204 hívő tartozott. 1958-ban – 21, 1959-ban

– 27, 1960-ban – 5 keresztelés volt, 5, 7 és 8 esketés, 3, 10 és 10 temetés. Így nem egy kis „hívő csoportról” beszélünk, hanem egy jól működő, szertartásokat és egyházi-vallási rendezvényeket lebonyolító egyházközségről. Természetesen a szovjet államhatalom mielőbb szeretne volna „lezárni” a nagygejőci római katolikus „kérdést”. Viszont volt néhány tiltakozó akció. Erről tudomást szerzünk M. Szalamatinnak, a Kárpátaljai Területi Kommunista Pártbizottság titkárának V. Samovszkinak küldött „figyelmeztető” leveléből. A levél dátuma 1961. január 30. A „kultuszbiztos” közli, hogy bár a nagygejőci római katolikus egyház regisztrációját 1960-ban felfüggesztették, a egyházi „huszas” Kijevbe, Moszkvába leveleket küldött és próbálta védeni egyházuk érdekeit. Ezek a levelek nem hoztak sikert. Minden levélre és panaszra ugyanaz volt a válasz – a nagygejőci római katolikusok szabadon járhatnak templomba a szomszédos Császlócba. Ez valószínűleg az 1960-as év folyamán történt. Szalamátin közli, hogy január első napjaitól kezdve több alkalommal jöttek hozzá a nagygejőci katolikusok, hol hat, hol nyolc ember. *„január 30-án pedig a egyházi „huszas” rábeszélésére 23 asszony jött hozzám és kérték, hogy ne zárjuk be a templomukat. Az asszonyok azt mondták: „A vezetőink megsértik a vallásszabadságot”, „Nem megyünk Császlócba, a saját templomunkban akarunk imádkozni”, „A templomot apáink építették, ez a mi emlékünk”, „Az iskolaigazgató és a községi tanácselnök záratták be a templomot, az igazgatót az Isten megbüntette: az eltörte a lábát, mikor leborult a motorbicikliről. Ha továbbra is ilyeneket tesz, kövekkel fogjuk dobálni, de a templomat nem hagyjuk bezárni...”.* Végül Szalamátin figyelmezteti a pártvezetőt, hogy ezek az esetek annak *„jelei, hogy ebben a faluban fáradhatatlan munkát kell végezni a hívők között”.*

A tiltakozások nem hoztak pozitív eredményt. Mint tudjuk, a római katolikus templomot bezárták és átadták az iskolának. Hamarosan levették a templomról a keresztet is. A keresztnek nyilvános helyekről való „eltávolítása” szintén a szovjet ateista propaganda része volt. 1970-ben szétszedték a templom mellett lévő plébánosi lakást is.

A római katolikus hívők csak 1989-ben kapták vissza templomukat.

Melléklet.

*Председателю Совета по делам
Религиозных культов при Совете
Министров СССР*

Тов. Пузину А.А.

*Коня: Уполномоченному Совета при
Закарпатском облисполкоме*

Тов. Саламатину М.С.

В селе Великие Геевцы Ужгородского района Закарпатской области молитвенный дом католической общины расположен на территории средней школы. Подобное соседство дальше нетерпимо, так как костёл с его богослужениями отвлекает внимание учащихся, мешает проведению учебно-воспитательной работы. Между тем, не далее как в трёх километрах, в селе Часловцы того же района, имеется ещё один костёл, в котором католики из Великих Геевцев свободно могут удовлетворять свои религиозные нужды.

В силу вышеизложенного Закарпатский облисполком 15 марта принял решение (№125) закрыть молитвенный дом католиков в селе Великие Геевцы, передать его школе, а религиозную общину снять с регистрации.

Поддерживая решение облисполкома, со своей стороны просим Совет по делам религиозных культов санкционировать закрытие молитвенного дома и снятие с регистрации религиозной общины католиков в с. Великие Геевцы Ужгородского района Закарпатской области.

ДАЗО, Ф.Р-1490, оп. 2, спр. 26, арк. 5.

27.VIII.1960

*Совет по делам религиозных культов
при Совете Министров СССР Члену
Совета*

Тов. Возчикову М.С.

Совет задержал санкции по снятию с регистрации религиозных общин римо-католической церкви и закрытия молитвенных домов в с. Великие Геевцы и с.Цегловка Ужгородского района Закарпатской области.

Основания для задержки санкции по снятию с регистрации католической религиозной общины в с. Великие Геевцы, может быть, действительно и есть. В соседнем селе Холмцы там в прошлом году закрыта церковь и потому прибавилось верующих, которые посещают молитвенный дом римо-католической церкви в с.Великие Геевцы. Поэтому я не настаиваю на снятии религиозной общины римо-католической церкви с регистрации, которая действует в с.Великие Геевцы. Но для снятия с регистрации религиозной общины римо-католической церкви в с. Цегловка нет, по-моему, оснований для задержки санкции Совета.

Прошу санкционировать решение исполкома Закарпатского областного Совета депутатов трудящихся о снятии с регистрации религиозной общины римо-католической церкви, действующей в с.Цегловка Ужгородского района, и о закрытии молитвенного дома этой общины.

Уполномоченный Совета

М.Саламатин

ДАЗО, Ф.Р-1490, оп. 2, спр. 26, арк. 17.

Секретарю Закарпатского
обкома КН Украины
тов. Шамовскому В.А.

В с. Великие Геевцы Ужгородского района в 1960 году снята с регистрации религиозная община римо-католической церкви. Церковная «двадцатка», стараясь отстоять свою церковь, писала заявления в вышесоящие организации г.Киева и г.Москвы. Им дан ответ, что они могут отправлять свои религиозные потребности в соседнем селе Часловцы.

Сейчас «двадцатка» еще более активизировала свою деятельность. 2 января у меня была делегация в составе 6 человек, 14 января – в составе 8 человек. 30 января церковная «двадцатка» подговорила 23 женщины, которые явились ко мне с просьбой не закрывать их молитвенный дом. Женщины говорили: «Нашим руководители нарушают свободу совести», «Мы не пойдём в Часловцы, хотим молиться в своей церкви», «Нашу церковь строили наши отцы, это наша памятка», «Это директор школы и председатель сельсовета закрыли нашу церковь, директора бог наказал: он сломал ногу, свалившись с мотоцикла. Если он будет закрывать церковь, мы его камнями забросаем, а церковь не дадим закрыть» и т.д.

Я ответил женщинам на вопросы, дал разъяснения и они ушли. Но этот сигнал говорит о том, что в этом селе нужна кропотливая работа среди верующего населения.

Уполномоченный совета

М.Саламатин

ДАЗО, Ф.Р-1490, оп.2, спр. 136, арк.2.

*Председателю исполкома
Ужгородского районного Совета
Депутатов трудящихся
тов. Половке М.В.*

Решением исполкома областного Совета депутатов трудящихся № 125 от 15 марта 1960 года утверждено решение исполкома Ужгородского районного Совета депутатов трудящихся №154 от 8 мая 1959 года о снятии с регистрации религиозной общины римо-католической церкви и закрытии молитвенного дома в с.Цегловка. Решением исполкома областного Совета депутатов трудящихся №125 от 15 марта 1960 года утверждено решение исполкома Ужгородского районного Совета депутатов трудящихся №154 от 8 мая 1959 года о снятии с регистрации римо-католической церкви в с. Великие Геевцы. Эти решения Вы получили.

Решением Совета по делам религиозных культов при Совете Министров СССР от 31 мая 1960 г., протокол № 13, эти решения райисполкома и облисполкома санкционированы.

Райисполком имеет право приступить к исполнению и реализации этих решений.

Уполномоченный Совета

М.Саламатин

ДАЗО, ф. 1490, оп. 4, спр. 40)Исх. – 71, 16/IX-60г.

özv. Komjáthy Istvánné Dalí Emma életrajza.

Erdélyben Maros-Torda megyében Káposztásszentmiklóson születtem 1879 augusztus 31-én. Édesapám Dalí János káposztásszentmiklósi lelkipásztor Marosi egyházmegyei főjegyző, édesanyám Csomós Ilona volt. 7 gyermekük közül a hatodik voltam. Iskoláimat Marosvásárhelyen kezdtem. Elemi iskolai tanítónői oklevelet szereztem Kolozsváron az állami tanítónőképzőben 1900-ban. Polgári iskolai tanárnői oklevelet szereztem Budapesten 1903-ban az Erzsébet Nőiskola tanárnőképzőjében. 1903 szept. 1-től az ungvári állami polgári iskolában tanítottam 1909 május 1-ig, mint rendes tanár.

1908-ban kötöttem házasságot Komjáthy István lelkipásztorral a most még román megszállás alatt levő Aranyosgerenden. Férjem a még most is életben levő Komjáthy Gábor ungvári esperes lelkipásztor fia volt. Előbb mint ungvári segédlelkész, majd mint korláthelmeci helyettes lelkész, 1908-tól pedig mint nagygejőci lelkipásztor működött egész haláláig. A cseh megszállás alatt a kárpátaljai egyházkerületnek volt tanügyi előadója és a kárpátaljai ungi egyházmegyének pénztárnoka és tanácsbírója.

Két gyermekünk született: Zoltán 1910-ben, meghalt 1921 aug. 8.-án. A másik gyermekünk Ilona, született 1912-ben, házasságot kötött Darányi Lajos sárospataki lelkipásztorral 1933-ban.

1918-ban a felvidékkel együtt mi is cseh megszállás alá kerültünk. 12 évig állampolgárság nélkül nehéz időket éltünk át. Ez az idő Uramnak aki szervi szívbeteg volt, egészségét nagyon aláásta. Annyira, hogy 1934 október 27.-én meghalt.

En azután még 4 évig, 1938-ig ott laktam, nem jöhettem át Magyarországra, mert nyugdíjamat ide nem utalták a csehek. Végre a felszabadulás után 1939 január elsején Sárospatakra jöttem, és azóta is itt élek a lányom családjával.

özv. Komjáthy Istvánné
Dalí Emma

A kölcsei Kendék mint nagygejőci földbirtokosok

Talán nincs Nagygejőcben olyan személy, aki nem hallott volna a Kende uraságokról. Életük halvány tanújaként megmaradtak egykori kúriájuk megkopott falai és a valaha pompás park megöregedett, megfáradt ültetvényei.

A volt „kastélykert” (ahogyan a falubeliek nevezik) déli csücskében áll a római katolikus templom, amelynek kriptájába temették a Kendék család- tagjaikat. Miután a szovjethatalom 1960-ban bezárta a templomot, a kriptát ismeretlenek felnyitották és kifosztották. Hogy mit találtak és hová kerültek a tárgyak, nem tudhatjuk. Évtizedeken át a faluban olyan szóbeszéd terjedt, hogy drága kincsek, ékszerek voltak a kriptában, és ahogyan az már csak lenni szokott, rémhírek terjedtek a kripta szelleméről, a Kendék szelleméről és más hasonlókról.

Mit tudunk a Kendékről ?

A Kende nemzetség valaha Erdélyben élt. Majd áttelepedtek Magyarországra és két ágra szakadtak. A kölcsei Kendék Szatmár megyében éltek. Ung vármegyében a Kendék tudomásunk szerint valamikor a 18. század végétől vannak és szereztek birtokokat. Bizonyos, hogy Kende László 1793-ban Ung megyei alispán volt. A Mária Terézia-féle úrbérrrendezéskor készített urbáriumokban és hozzá tartozó possessiókban nem találjuk a Kendéket az Ung megyei földbirtokosok között. Voltak birtokai és jobbágjai kölcsei Kende János örököseinek Abaúj megyében (1767).

A 19. század közepén már néhány birtokuk van Ung megye déli részén. Nem tartoztak a nagy földbirtokos réteghez, viszont a család tagjai gyakran töltöttek be fontos hivatalokat. Kárpátalja területi levéltárában nem találtunk olyan iratállományt, amely a Kendék hagyatékából származnának. Különböző fondokból sikerült feltárni néhány elszórt iratanyagot.

Tudomásunk szerint a Magyar Országos Levéltárbanban (MNL OL) a családi levéltárak részlegében van a Kendék családi levéltárának maradéka. Viszont egyelőre nem tudjuk, mennyire van bemutatva az Ung megyei Kendék története.

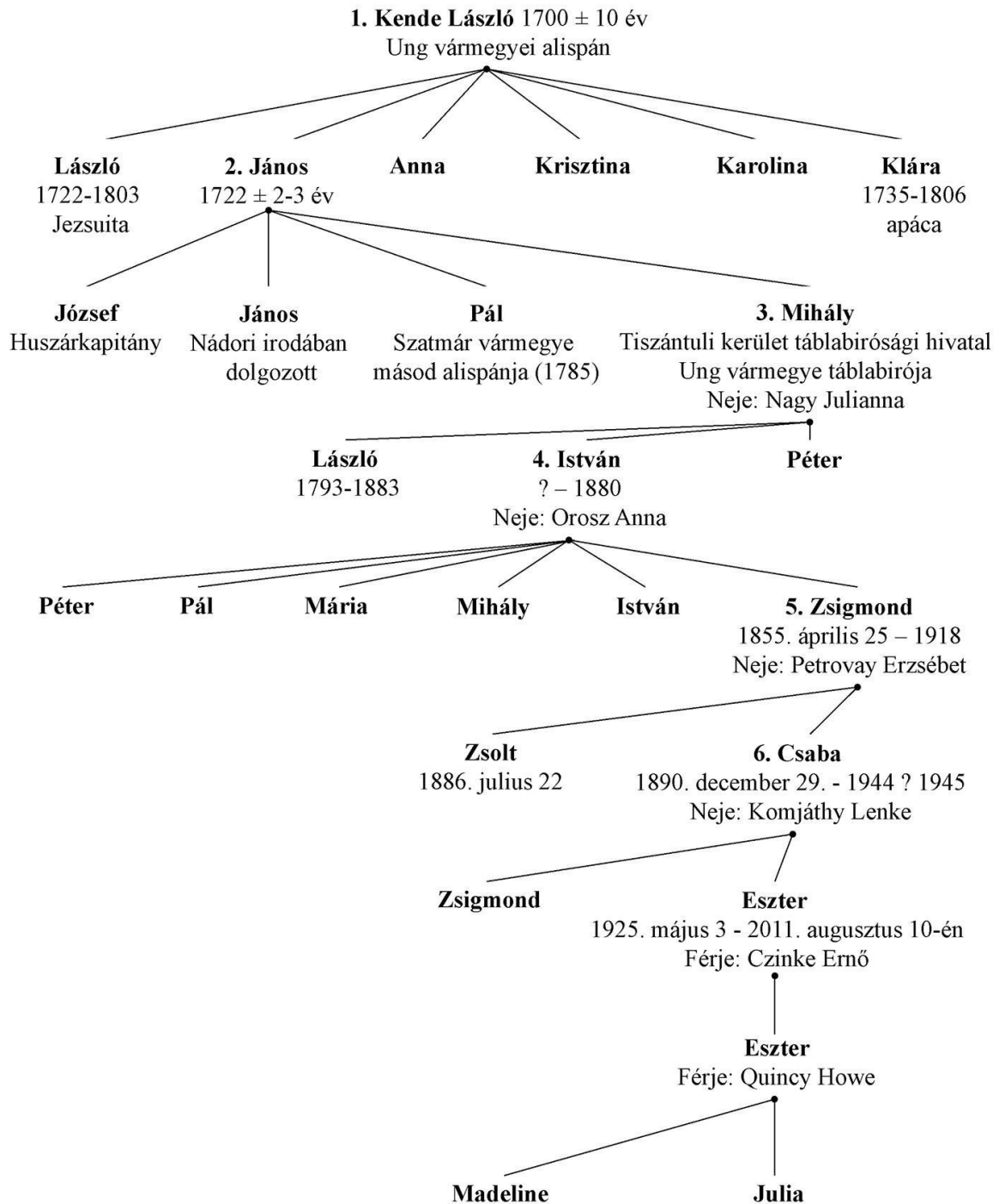
A Kendék Ung megyei családi fészke Helmecen (Putkahelmec, Korláthelmec) volt. Egy 1854-es irat szerint Kende Lászlónak és Istvánnak birtokai voltak Helmecen. A szántók és kaszálók kiterjedtek a szomszéd Hlubokára is. A község temetőjében a mai napig megvan a Kendék néhány családtagjának a sírhelye , pl. Kölcsei Kende Péter⁷ és Sztáray Sarolta. Helmecen kívül a Kendéknek voltak birtokrészeik Szerednyén is.

Nagy Iván, magyar geneológus könyvéből látjuk, hogy a Kendék általában sok gyermeket neveltek (6-11), már a 19. század végén – 20. század elején keveseb gyerek születik – 3-4. A nagy családokban nem minden gyermek kapott egyenlő örökséget. Talán így volt ez Kende Istvánnak a legfiatalabb fiával, Zsigmonddal, aki Nagygejőcben házasságkötés révén lett földbirtokos.

⁷ Kölcsei Kende Péter 1879 -1901 között Ung megyei alispán volt.

Nagy Iván által közölt családfa bemutatja, hogy a 16. század elején a Kende család két ágra szakadt: *kölcseiekre* és *cegényiekre*. Kende Zsigmond Kölcsei Kende Lászlótól származik. Ez a László 1722–24-ben Ung megyei alispán volt. Feleségül vette Csicseri Orosz Évát. Talán ettől az időtől szereztek birtokokat Ung megyében. Hat gyermekük született. Második fiuk, *János* kassai helytartói felügyelő volt. Felesége Kapi Terézia. Ebből a házasságból szintén hat gyermek született. Negyedik fiuk, *Mihály* tiszántúli kerületi táblánál hivatalnok, majd Ung megyei táblabíró volt. Felesége Nagy Julianna. Hat gyermekük született. István csicseri Orosz Annát vette feleségül, és hat gyermekük született. A Kende családnak több községben voltak bitokaik, valószínű, hogy már ők Helmeceen laktak.

AZ UNG MEGYEI KÖLCSEI KENDÉK CSALÁDFÁJA

A levéltári iratokban találtunk utalást arra, hogy 1766-ban Keszy Pál zálogba adta nagygejőci telkeit és lakóházát kölcsei *Kende Jánosnak*. Majd

néhány évtized múlva Keszy Pál fia, István igazolja a nagygejőci birtoka zálogba adását kölçsei *Kende Mihálynak*:

„*Másolat.*

Aláb irot adom tudtára [mindenkinek] akit illik, ezen Levelet [...] hogy én Tettes Kölçsey Kende Mihály Uram Eöcsém többszöri kéréséről, sőt Birói Törvényes megítélés által is ösztönöztetvén, hogy a mostani ns Ungvári Vármegyében N:Gejőtz nevezetű Helységben [...] felső [...]

József Ungvári kamerális, alsó Tóth Jakab Tettes Petrovay József Úr [Jur....] Telkeik szomszédságai Közös [...] lakhelyemet /:melyet az édes atyám néhai Keszy Pál, Kölçsey Kende János Tettes [Eöcsém] édes úra atyától meg 1766 Esztend. [...] májusában Kassán [...] Zálogos Contractus mellett [a.....] és így az ő örökségének bizonyos... lenni tudok:/ neki vissza bocsájtsam, nem akarván a fent tisztelt Eöcsémnek holtom után perlekedést [...], hanem inkább az edig békességes, s [...] [...] atyafiságát meghálálni kívánván, eltökélttem magam hogy azon Telket, minthogy már az Zálogos Esztendők rég [...] e mai nap nekie, és [...] valóságosan [...] effective nem csak pro resignato declarálom, hanem [...] által adom, at per menus bocsájtom, minden fölgyeivel, rétyeivel, irtásaival, külső és belső minden féle beneficiumal, s haszonvételeivel [...] olly módal:

1_ör hogy még Isten Ő Szent felségével életemet megtartani tetszik addig ezen Telekben hozá tartozandó fölgyeiben, rétyeiben, irtásaiban engem ne háborgasson, sőt minden törvényes [...] ellen védelmeznie maga költségén tartozzon.

2_or Hogy most mingyárt az ~ 83 nyolcvanhárom [...] és [...] pénzemből álló s rejta fekvő ~ [...] Summát 85 nyolcvanöt [...] álló váltó cédulákkal le fizesse, holtom után pedig az Javitásokat, mellyek épület, irtásföld és rétekből állanak Törvényes [...] annak, akinek azt testálni fogom, minden kofogás és perpatvar nélkül Kifizesse melyet [...] azt mint világos adósságot s [...]

Melyről adom ezen Kezem ...kanyarításával s pecsétemel meg erősitet Resignationális Levelet: Költ. N:Gejőtzben. Sz. Ondrás havának 28-ik napján 1816 Esztendő Báró Keszi Keszy István

Keze X irása és pecsétje

Én előttem Dolhay és Petrovay Pertovay

(KÁL, F.777, op. 1, od.zb. 191, lap.1.)

Keszy Istvánnak nem voltak fiúörököse, s így halála után unokaöccse, Balogh János és Kende Mihály fiai közt hosszadalmas peresedés folyt a nagygejőbi birtokrészért *(a kérdés külön kutatást igényel, s itt nem tudjuk megmondani, mivel ért véget a per)*.

Tudjuk, hogy Kende István 1880-ban halt meg. Legfiatalabb fia, Zsigmond, aki 1855. április 25-én született, 1885-ben feleségül vette Petrovay Erzsébetet, a császlóci Pertovay földbirtokos leányát. A történeti emlék szerint ez szerelmi házasság volt. A Pertovayak elszegényedett földbirtokosok voltak, kisebb birtokaik voltak Ung megye különböző községeiben. Lányuk hozományaként a nagygejőci birtokot adták. Ily módon Kölcsei Kende Zsigmond és utódai beírták magukak Nagygejőc történetébe. A helmeci birtokon a testvérek megosztzkodtak. Vagyis mindegyiküknek volt egy-egy birtokrésze és abból származó jövedelme. Valószínű, hogy bérbe adták a falubelieknek.

Kende Zsigmondnak és Petrovay Erzsébetnek két gyermekük született: Zsolt 1886. július 23-án és Csaba 1890. december 29-én. Zsolt fiatalon meghalt.

Nagygejőcön a Kende gazdaság és a Tanya a község délnyugati részén feküdt a kisgejőci úttól az erdőig húzódott egysávon. Zsigmond művelt, nagytudású ember volt. Érdeklődött a kor újdonságai iránt, elsősorban a mezőgazdasági vívmányok felől. Tudjuk, hogy a századforduló táján támogatta a természettudományi könyvkiadó vállalat munkáját.

Nem foglalkozott politizálással, de szíven hordozta a nép sorsát. Résztvevője volt egy 1898-ban megrendezett Egán Ede miniszteri biztos

elnöksége alatt létrehozott, a rutének megsegítésére irányuló szervezőbizottság szolvyai közgyűlésének. Azt, hogy milyen szerepe volt ennek a bizottságnak a munkájában, nem tudjuk. A résztvevők listájában Kende Zsigmond mint nagybirtokos és Ung megyei közgazdász szerepel.

1918-ban Kende Zsigmond meghalt, fia, Csaba az édesanyjával maradt. Majd megházasodott, feleségül vette Komjáthy Lenkét Darócból. Menyasszonya nem volt gazdag családból. Apjához hasonlóan Csaba is szerelemből házasodott. Két gyermekük született: Eszter (1925. május 3), akit Mukicának becéztek és Zsigmond. Zsigmond 1941-ben a magyar királyi hadapród iskolába jelentkezett (az iratból nem derült ki, hogy melyikbe). További sorsa ismeretlen.

Csaba úr nagyon művelt volt, és elbeszélések szerint megbecsülte minden Nagygejőcön élő mind magyar, mind más nemzetiségű falubelijét. A falubeliek azt mesélték, hogy: „A nagyságos úr minden tekintetben nagyon korrekt, igazságos, dicséretre méltó ember volt. Politikával nem foglalkozott. Cselédeivel nagyon jól bánt és tiszteletben tartotta a község lakosságát”. A gyerekeit nem tiltotta a paraszt gyermekektől.

A csehszlovák korban (1920 – 1938) a gazdaság kezdett hanyatlani. Nem bírta fizetni a sokféle adót, a gazdálkodás rosszul sikerült, és a birtokot eladta a gazdáknak, így a falusiak földhöz jutottak. Kende uraságnak nem maradt csak a porta kevés szántóföldel. De ha valaki a községben a nincstelenek közül hozzáfordult segítségért, a nagyságos úr kisegítette. Az udvarban sem tartottak már cselédet. Egy kocsis és egy portás élt velük, akik segítettek a gazdaságban. Az elbeszélések szerint azok itt is haltak meg.

Az 1941-ben kiadott hatósági bizonyítványban olvassuk, hogy „*Dr. kölcsei Kende Csaba árvaszéki nyugalmazott ülnök, földbirtokos nagygejőci lakosnak Nagygejőc községben egy kastély és kb. 120 magyar hold szántóból álló 26/40-ed rész, továbbá Kótaljban 10 kat. hold szőlő, Korláthelmec községben 2 hold szőlő, Szerednye községben 7 hold szőlő és Köbléren 120 kat. hold erdő képezi tulajdonát*”.

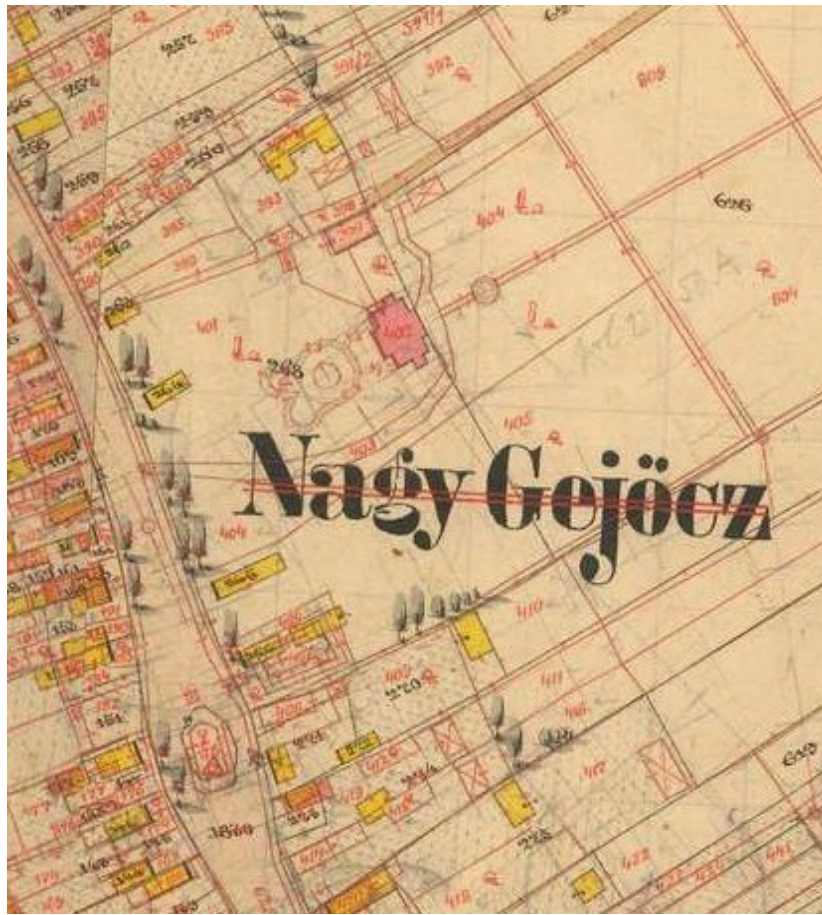
Figyelmünket felkeltette egy érdekes irat 1941. június 18. dátummal, amelyből kiderült, hogy Kende Csabánál élt Sztáray Gábor volt ungmegyei főispán és „*néhai gróf Sztáray Gábor nyug. főispán...eltemetéséről nevezett dr. Kende Csaba nyug. árvaszéki ülnök...gondoskodott*”. A Sztarayak és Kendék rokoni kapcsolatban voltak (ezt látjuk a családfájukból), de hogy miért éppen Nagygejőcön élt a volt főispán, és voltak-e más hozzátartozói, ismeretlen.

1944 őszén a vörös hadsereg közeledtével Kende Csaba nem akarta elhagyni otthonát. Már akkor beteg volt, s azt mondta, ő sohasem bántott senkit, őket sem fogja bántani senki, de a lánya nem akarta itthagyni édesapj, és végül elmenekültek. Elhagyta hazáját és külföldre távozott. Nemsokára meghalt. Lánya vőlegényével (vagy már férjével), Czinke Ernővel az USA-ba telepedtek le. Egy lányuk született, Eszter, férje Mr. Qulney Howe. Két leányuk született: Madalaine és Julia. Kölcsei Kende Czinke Eszter 2011. augusztus 10-én hunyt el (a gyászjelentés megjelent a Chicago Tribune ban 2011. szeptember 8-án).

A Kende kúriában a nagygejőci általános iskola volt egészen 2000ig. Az iskola átköltözött egy másik épületbe. A szovjet időben az iskola

területén nyáron pionírtábor működött. Volt saját sportpályájuk és úszómedencéjük is.

Az utóbbi évtizedben a régi épületet megrongálták, átalakították. Korábban, még az iskola működése alatt, átalakították a bejárati részt: befalazták az eredeti oszlopcsarnokot. Így az épület sokat veszített építészeti műemlék-értékéből. Az épület valamikor a 19. század közepén – második felében épülhetett (vagy akkor akították át). A térségünkre jellemző nemesi kúria építészeti példája volt. Az 1864-es kataszteri térképen a kúria épületét és azt övező parkot már megtaláljuk. Így valószínű, hogy az épület még Zsigmond Nagygejőcbe költözése előtt épülhetett.

A Kende kuria a 19. századi térképen

A Kende kuria ma

A Kende kuria ma

A zsidósors

Az első zsidó bérlők északkelet-magyarországi uradalmakban a Rzech Pospolita ukrán vajdaságaiból a 17. század közepén menekült zsidók voltak. A század végére a zsidók száma növekedett. Főleg borkereskedelemmel és sószállítással foglalkoztak, de hamarosan bekapcsolódtak a földművelésbe, iparba stb.

A 18. század végétől a zsidók helyzete megváltozott. Az 1790:XXXVIII. tc. megerősítette a zsidókat jogaikban – szabadon élhettek Magyarország és kapcsolt részei határain belül az összes szabad királyi városokban és más helységekben.

Nem tudjuk megmondani, mikor jelennek meg az első zsidó bérlők és családok Nagygyeőcben. Talán a 18. század végén. Az 1787-es összeírásban Nagygyeőcön élő 282 személyből 6-an izraelita vallásúak voltak. Ez egy család volt: 1 házaspár, 2 nőtlen férfi, 3 nő.

1840-ben már 52 zsidót találunk Nagygyeőcben, 1880-ban 183-at, 1910-ben 137-et, 1941-ben 69-et. A csehszlovák korból nincs pontos statisztikai adatunk. Viszont tudjuk, hogy nagygyeőci születésű izraelita vallásúak az 1930-as években áttelepedtek Oroszországba (Oroszgyeőc).

A levéltári iratok bemutatják, hogy a zsidók gyakran bérbe vették, vagy zálogba vették az elszegényedett, gondokkal küzdő földbirtokosok telkeit.

Köztudott, hogy az első bécsi döntés (1938. november 2.) következtében Podkarpatszka Rusz területéből 1523 km²

Magyarországhoz került. Ez 97 település 173 233 lakossal. Az összlakosság 15,47 % zsidó volt. Ez az állampolitikai átrendezés sarkallatos változást idézett elő a helyi zsidóság életében. Tudni kell, hogy még 1938. május 29-én Magyarországon hatályba lépett az ún. első zsidótörvény, amely kimondta: a szellemi szabadfoglalkozású pályák állásainak legfeljebb 20 százalékát foglalhatják el zsidók. A törvény szintén 20 százalékban maximálta a tíz értelmiséginél többet foglalkoztató kereskedelmi, pénzügyi és ipari vállalatoknál a zsidók létszámát. A végrehajtásra öt évet írtak elő. Következő év május 5-én a második zsidótörvény a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szólt. A törvények több ezer zsidó család életét lehetetlenítette el, súlyos helyzetbe került gazdaságuk, vállalkozásuk. Viszont a törvények meghatároztak kivételeket a jogkorlátozó rendelkezések hatálya alól. Sokan próbálkoztak élni a zsidótörvények alóli mentesülési jogukkal.

A kárpátaljai zsidóság a legális menekülési lehetőségekkel próbált élni, vagyis a kivándorlással. A második zsidótörvény hatályba lépésével egyre több útlevélkérelem érkezett az illetékes hatóságokhoz.

1941. májusában a nagygyéjői körjegyzőhöz több zsidó származású személy fordult községi bizonyítványért az útlevélkérelemhez. Többek között az oroszvégi Schwarc József (1878. sz.) és gyermekei – Herman (1911 sz.), Simon (1915 sz.) és Róza (1913 sz.) részére a körjegyző és bíró községi illetőségi bizonyítványt adtak. Ezenkívül az útlevéligényléshez szükség volt több más iratra, pl. születési bizonyítvány, erkölcsi bizonyítván stb. Kérniük kellett az atyai felmenők születési és házassági anyakönyvi kivonatait az 1851. évig visszamenőleg. Emellett igazolni

kellett, hogy a kérelmező atyai felmenője az 1875 és 1880 közötti években Magyarország területén valamelyik községben adót fizetett.

Schwarc Józsefnek állampolgársági ügyben 1941. május 15-én a nagygejőci körjegyző a következő községi bizonyítványt adta:

„Nagygejőc község előjárósága bizonyítja, hogy néhai Schwarc Ignác volt nagygejőci lakos /apja: Schwarc Móric, anyja: Rózenberg Háni/, aki Nagygejőc községben cipész foglalkozást üzött, e foglalkozása után 1875-től 1880-évig Nagygejőc községben adót fizetett.”

(KÁL, F.740, op. 1., od.zb. 19, lap. 23)

1939. augusztus 8-án a harmadik zsidótörvény mindenkit zsidónak minősített, akinek két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született. Megtiltotta a vegyes házasságokat, és büntetni rendelte el a zsidó és nem zsidó közötti nemi kapcsolatot.

A zsidókat megfosztották politikai, gazdasági és személyes szabadságuktól.

A zsidókat munkaszolgálatra kötelezték. Nagygejőcből is voltak zsidó férfiak ilyen munkatáborban. A munkatáborok a keleti határ mentén helyezkedtek el, az egyik Körösmező mellett volt.

1941. július 21-én kelt községi bizonyítvánnyal Nagygejőc község előjárósága a rendelkezésére álló adatok alapján *„hitelesen bizonyítja, hogy Grünwald Simon jelenleg a 208/9 msz. zlj.nál munkaszolgálatott*

teljesítő egyén /: szül. 1912. december 27.anyja Klein Binka, azonossági száma: 3988.12. 0114: / születése óta állandóan községünkben lakik” (KÁL, F. 470, op. 1, od.zb. 19, lap. 145).

Egy 1941-ben kiállított községi bizonyítványban olvassuk, hogy:

„Nagygejőc község előljárósága a rendelkezésére álló adatok alapján ezennel hitelesen bizonyítja, hogy Blum Herman nagygejőci lakosnak 1 traktorja és cséplőgépgarnitúrája van, amivel saját természetményein kívül más természetményét is csépelni szokta. Közvetlen tudomásunk van arról, hogy a traktor javításra szorul, amihez Blum Hermán fián Blum Kálmánon kívül községünkben senki nem ért.

Bizonyítjuk továbbá, hogy községünkben Blum Herman cséplőgépjén kívül még egy cséplőgép van, azonban a kettő cséplőgép is kevésnek bizonyul a község lakosai természetvényeinek elcsépeléséhez.

A fentiekre való tekintettel Blum Kálmán nagygejőci lakos munkaszolgálatos 3 hónapos leendő szabadságoltatását közérdekből javasoljuk, annál is inkább, mert a traktor javítását is eszközölnie kell a cséplési idény megkezdése előtt.

Jelen községi bizonyítványt Blum Herman kérelmére fia szabadságoltatása ügyében adtuk ki.

Nagygejőc, 1941 évi július 11.

(KÁL, F. 470, op. 1, od.zb. 19, lap. 98).

Lengyelország megszállása után és a német-szovjet háború kezdetével egyre több zsidó keresett menedéket Magyarország s így

Kárpátalja területén is. A Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság szigorú felügyelet alá vette az összes „kétes” állampolgárságú, s főleg zsidó személyt. 1940–1941. folyamán azokat a személyeket, aki nem tudta bizonyítani állampolgárságát, kiutasították. Erre a „legalkalmasabb” terület a német és magyar hadsereg által megszállt kelet-galíciai térség volt. 1941. július 12-én kelt 192. sz. kormányrendelet értelmében kitelepítés alá esett minden Kárpátalján élő (tartózkodó) „kétes” állampolgárságú zsidó. Köztudott, hogy Galíciába (Kamjanec, Sztaniszláv) deportált zsidók nagy részét 1941 őszén legyilkolták.

A helyi szervek eléggé szabadon értelmezték a „kétes” vagy „állampolgárság nélküli” fogalmakat. Így gyakran azok a helyi zsidók ellen alkalmazták az említett kormányrendeletet, kikkel személyes avagy gazdasági érdekeik ütköztek vagy más okból.

1942. május 21-én a Nagygejőci körjegyző jelentette a főszołgabírónak, hogy a körjegyzőségbe tartozó zsidókat beidézte, az állampolgársági adatgyűjtő-lapot a felmutatott okmányok alapján kitöltve felterjeszti. Azt, hogy nem minden Nagygejőcön élő vagy itt született zsidó származású személy kapott lakhatási engedélyt, láthatjuk több dokumentumból is. Nem tudjuk megmondani, hogy valójában mi volt az oka a kérelmek és majd fellebezések elutasításának, de tény, hogy több ilyen eset volt.

1942. augusztus 30-án Nagygejőc képviselőtestülete rendkívüli közgyűlésen elutasította, illetve megtagadta özv. Róth Leopoldné (szül. Herskovics Róza) és Róth Ignác Nagygejőc községi illetőségét. Az elutasítást azzal indokolták, hogy bár néhai Róth Leopold Nagygejőcön

lakott, ingatlana is volt, azonban „a képviselőtestület tudomása szerint illetőséget nem szerzett”.

Róth Ignác fellebezett a döntés ellen:

„Nagygságos Főszolgabíró Urnak

Ungvár

Alulírott Róth Ignác nagygejőci lakos Nagygejőc község előjáróságának 3/1942 kgy.sz. határozata ellen tisztelettel felebbezéssel élek a következő indokaim alapján:

Tisztelettel előadom, hogy Nagygejőc község képviselőtestülete illetőségemet minden komoly ok és indok nélkül elutasította. Én ugyanis Nagygejőc községben születtem, szüleim ott laktak, sőt édesapám ott is halt meg. Édesapámnak Nagygejőcben háza és földje volt, amely után itt adót fezetett, tehát ott illetőséget is nyert. Én pedig az 1886. XXII tc. 6§-a alapján szüleim jogán Nagygejőc küzségi illetőségű vagyok, mert más községben illetőséget nem nyertem, vagyonom nincs és adóköteles foglalkozást sehol sem üztem. Ilyen körülmények között megélhetésem van veszélyeztetve, mert emiatt munkát egyik községben sem kapok, mert mindenhol kéri az illetőségi bizonyítványomat és ennek híján le is tartózkodhatnak. És pedig pontosan ki tudom mutatni, hogy illetőségi községem Nagygejőc. Ennek híján nem tudok elmenni sehová sem napszámba dolgozni, mert nem volt illetőségi bizonyítványom. Nagyin kérem Fűszolgabíró urat méltóztassék ügyemet jóindulatula kezelni, mert én egy szerencsétlen napszámos zsidó ember vagyok, míg ellenben más gazdag zsidók olyan könnyen boldogulnak és kapnak igazolványokat, én pedig nem tudok hozzájutni, pedig az én ügyem tiszta és a törvény szerint

jogos vagyok az illetőségi bizonyítványra, mint a községben sok más zsidócsalád, aki szintén olyan körülmények között él, mint én.

Kérelemhez csatolom Nagygejőc község képviselőtestületének jegyzőkönyvi kivonatát és szegénységi bizonyítványomat és kérem, hogy ügyemet jóindulatulag kezelni és a község képviselőtestületét új határozathozatalra utasítani méltóztassék.

Vagyok Nagyságos Főszolgabíró urnak

Alázatoos szolgája Róth Ignác

Nagygejőc. 1941, szeptember 2.”

A magyarországi zsidóság valóságos tragédiája 1944. március 19-én kezdődött, mikor német csapatok megszállták Magyarországot. Azonnal megkezdődtek az antiszemita üldözések. Hitler felszólította a magyar kormányt az együttműködésre. A Sztójai kormány hajlandó volt erre. Hamarosan megérkezett Magyarországra Adolf Eichmann, elsődleges feladata – a zsidókérdés haladéktalan megoldására volt.

1944. április 8-ai keltezéssel a körzeti jegyző a Magyar Királyi Belügyminiszter 6136/1944. VII sz. rendelete értelmében jegyzékbe vette körzethez tartozó községek zsidó lakosságát. Az iratokból látjuk, hogy Császlócon - 19, Hosszúmezőn - 39, Kisgejőcön - 38, Nagygejőcön - 68 zsidó származású személyt vettek jegyzékbe. Közülük néhányan nem tartózkodtak a községekben. Távolmaradásuk okai között szerepel: eltűnt, hadműveleti területen tartózkodik stb.

Nagygejőc község zsidó lakosságának jegyzéke 1944. április 8.

№	Név	Szül. ideje	Szül.helye		Anyja neve	
1.	Blum Hermán	1878	Nagygejőc	Nagygejőc	Grünvald Dina	
	Weis Záli	1887	Butka	-	Lefkovics Betti	
	Blum Kálmán	1906	Nagygejőc	” -	Weis Záli	
	Gizella	1915	” -	” -	” -	
	Ilona	1919	” -	” -	” -	
	Ida	1922	” -	” -	” -	
	Lenke	1925	” -	” -	” -	
	Bernát	1928	” -	” -	” -	
2.	Blum Vilnos	1894	Nagygejőc	Nagygejőc	Grünvald Dina	
	Cimmerman Julia	1907	Agcserő	” -	Glück Fáni	
	Blum László	1934	Ungvár	” -	” -	
	Igolya	1934	Nagygejőc	” -	” -	
	Éva	1938	” -	” -	” -	
	Ilona	1939	” -	” -	” -	
3.	Grünvald Bernát	1909	Nagygejőc	Nagygejőc	Herskovics Gizella	
	Róth Ilona	1919	Ignéc	” -	Kác Veronika	
	Grünvald Simon	1940	Ignéc	” -	Róth Ilona	
	Ignác	1942	Nagygejőc	” -	” -	
4.	özv. Grünvald Ignácné	1875	Luboka	Nagygejőc	Nirmerstein Mirl	
	Grünvald Móric	1916	Nagygejőc	” -	Herskovics Gizella	eltűnt
5.	Milder Ignác	1910	Ungvár	Nagygejőc	Milder Julia	
	Klein Hermin	1907	Nagygejőc	” -	Moskovics Záli	
	Miller Sándor	1935	Ungvár	” -	Klein Hermin	
	Ödön	1937	Nagygejőc	” -	” -	
	Judit	1939	Ungvár	” -	” -	
6.	Ferkovics Lipót	1874	Patkányóc	Nagygejőc	Swarc Zita	
	Salamonovics Betti	1882	Botfalva	” -	Fisman Léni	
7.	Silberman Ernő	1906	Fornos	” -	Moskovics Róza	Hadm. ter.
	Mermerstein Háni	1908	Nagygejőc	” -	Grünvald Róza	
	Silberman Jenő	1938	” -	” -	Mermerstein Háni	
	Samu	1941	” -	” -	Mermerstein Háni	

8.	Spigel Mór	1900	Ignéc	Nagygejőc	Slaidenstein Berta	eltűnt
	Weisz Helén	1903	Nagygejőc	” -	Weisz Eszter	
	Spiegel Tibor	1925	” -	” -	Weisz Helén	
	Sándor	1932	” -	” -	” -	
9.	Weisz Eszter	1882	Nagygejőc	Nagygejőc	Kelin Zal	
10.	Moskovics Lipót	1899	Valkaja	” -	Berkoics Gizella	
	Markovics Ilona	1900	Nagygejőc	” -	Koronfeld Záli	
	Moskovics Bernát	1920	” -	” -	Markovics Ilona	Hadm. ter.
	Irén	1922	” -	” -	” -	
	Gyula	1926	” -	” -	” -	
11.	Özv. Markovics Gyuláné, Koronfeld Záli	1869	Nagygejőc	Nagygejőc	Koronfeld Julia	
12.	Özv. Blobstein Ignácné, Kronfeld Zseni	1892	” -	” -	Vajserovics Záli	
	Blombtein Szerén	1923	” -	” -	Kronfeld Zseni	
	Irén	1924	” -	” -	” -	
13.	Özv. Grünvald Mártonné, Klein Linke	1876	” -	” -	Grünvald Goldi	
	Grünvald Janka	1910	” -	” -	Klein Linke	
	Simon	1912	” -	” -	” -	
	Jolán	1915	” -	” -	” -	
	Regina	1919	” -	” -	” -	
14.	Özv. Schvarc Mórné, Sionics Ida	1881	Mokcsa	Nagygejőc	Lebovics Betti	
	Schvarc József	1914	” -	” -	Sionics Ida	Törökb. állint. kasz.
	Rózsi	1918	” -	” -	” -	

15.	Schvarc Jakob	1908	Mokcsa	Nagygejőc	Sionics Ida	kmsz. Ungvár
	Tó Bella	1912	Bodrogszen- tes	” -	Kájsler Záli	
	Schvarc Adolf	1939	Nagygejőc	” -	Tó Bella	
16.	Özv.Mermerst ein Jakabné, Grünvald Róza	1885	Nagygejőc	Nagygejőc	Herskovics ?????	
	Mermerstein Samu	1910	” -	” -	Grünvald Róza	Had. Ter.
	Mór	1915	” -	” -	” - „	eltűnt
17.	Jakubovics Ignácné, Marmmerstein Malvin	1907	” -	” -	Grünvald Róza	
	Jakubovics Olga	1934	” -	” -	Marmmerstein Malvin	
18.	Klein Majer	1873	” -	” -	Grünvald Goldi	
	Selma	1911	” -	” -	Moskovics Záli	
19.	Klein Miksa	1909	” -	” -	Moskovics Záli	
	Schvarc Olga	1912	Gát	” -	Berkovics Róza	
	Klein Ágota	1940	Nagygejőc	” -	Schvarc Olga	
	László	1941	” -	” -	” -	
	Alfréd	1944	” -	” -	” -	

(KÁL, F.281, op.1., od.zb. 2110, lap. 43-44.)

Kárpátalján a zsidók gettósítása 1944. április 16-án vasárnap reggel kezdődött. Elsőként a falvak és tanyák zsidó származású lakosait gyűjtötték be. Az ungvári és ungvideki zsidók gettósítása április 20-án reggel 9- órakor kezdődött. Este 8 órára az ungvári Moskovics-féle téglagyárba 8405 embert szállítottak.

Így Nagygejőcben a csendőrök 5 percet adtak a zsidóknak, hogy összeszedjék a legszükségesebb dolgokat: ruhát, ételt. Az összes vagyon-
tárgyakat, értékeket átadták a végrehajtóknak, kik jegyzőkönyvbe foglalták

azokat. Ezek után haladéktalanul elszállították a zsidókat az ungvári gettóba.

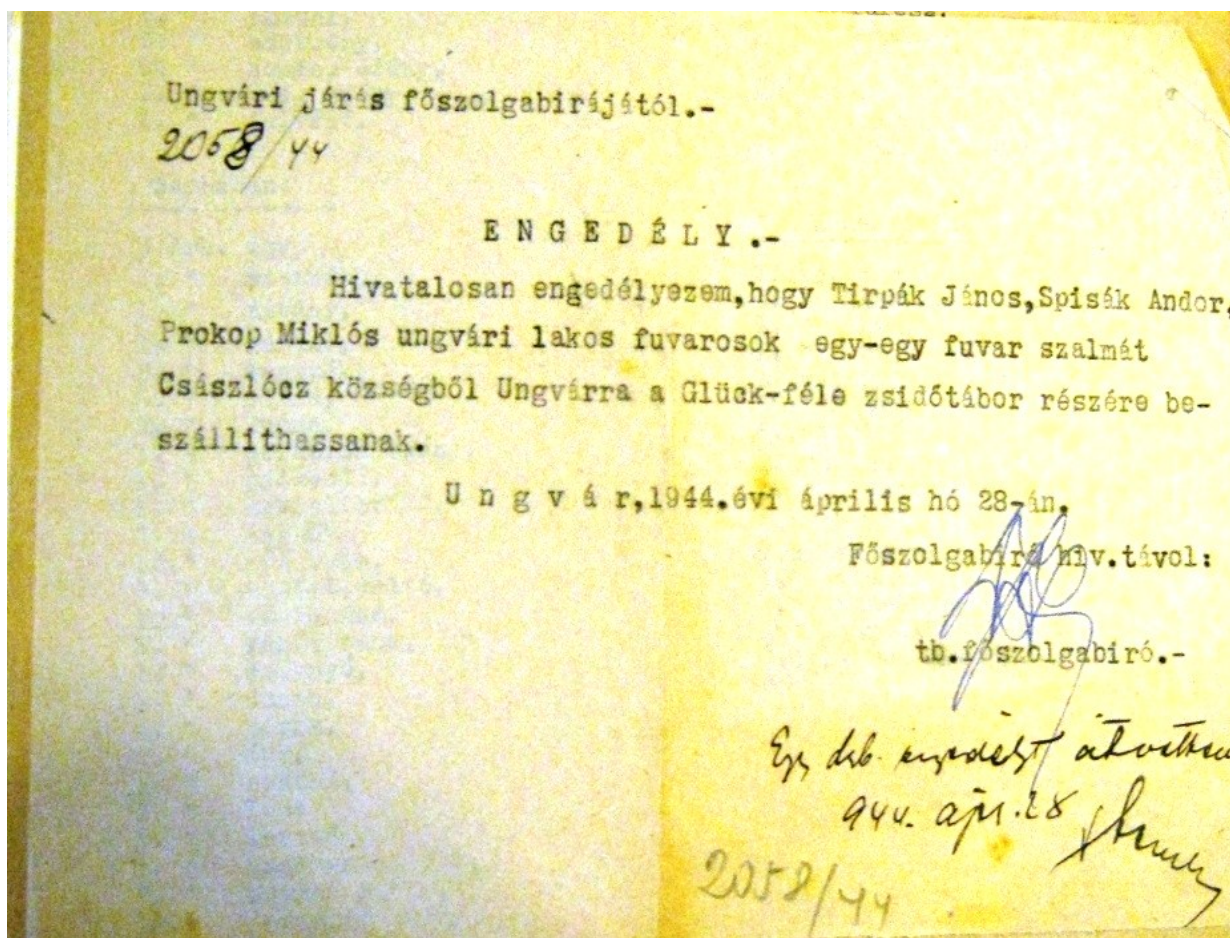
A zsidók elkülönítése és gettóba tartása több akadályba ütközött, így többek között az élelmiszerezés, tisztálkodási lehetőségek stb. Az ungvári Moskovics-féle téglagyár területén csak 12 ór volt, ők felügyelték a 6 ezernél is több zsidót. Éjszaka könnyen el lehetett szökni, de nincs információ arról, hogy voltak-e szökések.

A zsidók élelmezéséről szóló iratanyag bizonyítja, hogy a helyi szervek próbálták megoldani a fennálló helyzetet. Így 1944. április 27én Dr. Kossey János alispán a főszolgabírónak címzett szigorúan bizalmas levelében írja, hogy *„...az Ungvárra szállított zsidók élelmezésének biztosítása céljából a zsidók által elhagyott házak, lakásokban tárolandók, ahonnan azok Ungvárra szállítása iránt külön fog intézkedés történni. Az eljárás ugyanolyan módon történik, mint az a zsidók kitelepítése alkalmával történt. A csendőrség a szükséges utasítást a m.kir. csendőrség ungvári osztályparancsnoksága útján kapja meg.*

Azokból a községekből, melyek közelebb fekszenek Ungvárhoz mint a jásári székhelyhez, a beszállítás egyenesen Ungvárra történik a Jókai parton levő zsidó népkonyhába.”

Továbbá az alispán felszólítja a főszolgabírót, hogy a fentiek végrehajtásához szükséges rendelkezéseket azonnal tegye meg. Az Ungvárra beszállított élelmiszerek fajtáit és mennyiségét személyesen neki jelentse. Az idézet dokumentum háíoldalán láthatjuk, hogy melyik közeli települések voltak azonnal telefonon értesítve: Órdarma, Minaj, Szürte,

Nagygejőc (Ónódy), Csap, Korláthelmece, Eszeny, Nagydobrony, Ungdaróc.

(KÁL, F.281, op.1, od.zb. 2115, lap.7).

Május 17 – 31. között az ungvári gettókban tartózkodó zsidókat 5 szerelvénnyel deportálták Auschwitzba.

Az elhurcolt zsidók hátrahagyott vagyonát hamarosan a helyi „ismeretlenek” eltulajdonították. A levéltári iratok szerint már április közepétől – május elején a csendőrségre, megyeszékhelyre érkeztek névtelen panaszok ilyen esetekről. Az eltulajdonított dolgok között a következők szerepelnek: ágyhúzat, ágynemű, ruhanemű, aranytárgyak, étkezőeszközök, takarók, pulykák, *tojáson ülve liba*, tyúkok, bicikli,

porcelánedények, tengeridaráló és sok minden más. Természetesen a feljelentők névtelenek maradtak.

Júniusban az alispán körlevelet bocsátott ki a zsidóingatlanok ügyében.

Tehát nem sokkal a kárpátaljai zsidók deportálása után elkezdődött a hátramaradt vagyonuk „felosztása”. 1944. július 28-án a nagygejőci körzeti jegyző, Ónódi József előterjeszti a zsidóktól hátramaradt vagyont közcélra való igénylési kérelmét. Nagygejőcön községi óvoda, orvosi rendelő, egészségház és leventeotthon részére özv. Blobstein Mórné tulajdonában lévő 4 szoba, 3 mellékhelyiségből, egy különálló nagy helyiségből álló ingatlant igényli. A ház hasznértéke 232 pengő. A falu lakossága ekkor 989 főt számlált. Az iratban a jegyző feltünteti, hogy *„az orvosi rendelő bérelt helyiségben van, míg a többiek lakáshiányban eddig elhelyezést nem nyertek”*.

Augusztusban a közejegyzőségi körzetben bizottságot alakítottak a zsidó vagyontárgyak értékesítése céljával. Nagygejőcből a bizottsági tagok lettek: Szijjártó N. Sándor és Klacik Sándor. Szötz József mint szakértő szerepelt. Kisgejőcből ifj. László János és ifj. Kiss Lajos, Császócból Kriczki János és Tótin Imre, Unghosszúmezőből Kulisz György és Tóth M. István lettek a bizottság tagjai. Sajnos a levéltári anyagok nem mutatják be, milyen eredménye volt munkájuknak.

A holokausztot követően vidékünk településeinek zsidó lakosai örökre eltűntek. Az elárvult, gondozatlan zsidó temetők az egyetlen jelei annak, hogy itt több évszázadon át zsidók éltek.

Nagygejőc község.

MAGYARORSZÁG

2-27 /1941 — sz.

Ung megye.

ungvári járás.

KÖZSÉGI ILLETŐSÉGI BIZONYÍTVÁNY

(Fogalmazvány)
/:Igazolt szegényjogon bélyegmentes!:/

Mi, Nagygejőc község előjárósága tudatjuk
mindenkivel, akit illet, hogy Schvarcz József
(atyja: Ignác, anyja: Braun Rézi
) , aki Nagygejőcön n, az 1878 év december
hó 15 napján született, családi állapota szerint nős, foglalko-
zása napszámos és jelenleg Oroszvégen lakik, az
1886. évi XXII. tc. 6 § -a alapján községünk kötelekébe tartozik

Nagygejőc, 1941 évi május hó 14 n.

Varga János
bíró.

Kony
jegyző. h.

Jegyzet: A 30.624/1929. Bm. sz. körr. értelmében ezen Fogalmazványpéldány a kiállító hatóság által megőrzendő.

Az első és második világháború

Nagygejőc bármilyen messzire is volt a harcszíntértől, mind az első, mind a második világháború alatt a maga módján átélte és megszenvedte a nehéz időszakot.

Arról, hogy a község kivette részét a háborúval kapcsolatos anyagi és emberi terhekből, látjuk egy 1916-ból származó közgyűlési jegyzőkönyvből. A község képviselőtestülete *„a legnagyobb hazafias készséggel kíván hozzájárulni a hadsereg ellátásához, és itthon hagyott, gyámolításra szorult szülők és gyermekek segélyezéséhez szükséges állami kiadások fedezéséhez”*. 1916. május 12-én délelőtt 8 órakor a körjegyzői hivatalban rendkívüli közgyűlést tartottak. A gyűlés tárgya – a hadikölcsön. A közgyűlésre meghívottak:

„I. Hivatalból tagok

1. Györke József
2. Tomcsányi Kálmán
3. Blum Herman
4. Simon István
5. Dr. Rózsa Leó

II. Virilis tagok

1. Kende Zsigmond
2. Komjáthy István
3. Blum Herman
4. Markovics Gyuláné
5. Ritok Sándorné
6. Ritok János

7. László István
8. Homoky Ambrus
9. László Vilmos
10. Bernák Károly
11. Bilakovics János
12. Herczeg Dániel

III. Választott tagok

1. Kára kurátor Sándor
2. Györke János
3. Bálint Péter
4. Szijjártó János
5. Simon István
6. Györke Imre
7. Béres Sándor
8. Kára Imre
9. Simon Péter
10. Szalontay Sándor
11. Ádám János

Nagygejőc község képviselőtestülete 1916. évi május hó 12-ik napján a körjegyzői hivatalban tartott rendkívüli közgyűlésen felvett jegyzőkönyv

Kivonata

9 /:974-1916: / A körjegyző a VI-ik Hadiköltsön jegyzése tárgyában előzőleg hozott nképviselőtestületi határozatból kifolyólag előterjeszti, hogy a mennyiben jegyezni elhatározott 10 000 K. összegnek 15 %-át

kitevő s készpénzben befizetendő 1 500 K. összegnek befizetésre szükséges tőkvel a község nem rendelkezik, de a költsönjegyzést lombard után eszközlő ung megyei takarékpénztár kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy a jelzett összegre 5 ½% kamat fizetés mellett kötvény ellenében a községnek hitelt nyújt a ezen összeget az állami pénztárjegy költsön beváltásáig a községnek föl nem mondja: javasolja, hogy a képviselőtestület az említett összegről vagy is 1 500 K. ról szóló kötvény kiállítására a község előljáróságát hatalmazza fel.

Elnöklő bíró a tanácskozás után felhívja a képviselőtestület tagjait, hogy a határozat névszerinti szavazással lévén megállapítandó akik a javaslatot elfogadják Igennel, akik nem fogadják Nemmel szavazzanak.

Igennel szavaztak Kende Zsigmond, László István, Komjáthy István, Blum Herman, Barnák Károly, Kára kurátor Sándor, Györke János, Bálint Péter, Simon István, Béres Sándor, Szalontai Sándor, Tomcsányi Kálmán és Györke József.

Nemmel senki sem szavazott.

A képviselőtestület általános többsége igennel szavazott, a községi bíró a határozatot a következőkben állapította meg és hirdette ki.

HATÁROZAT.

A község képviselőtestülete kimondja, hogy a mai napon előzőleg 9/:974-1916: /szám alatt elhatározván, hogy a község a IV.-ik Hadikülsönre 10 000 K.át jegyez, mely összegnek készpénzben befizetendő 15% ára az ungvármegyei takarékpénztárnak 5 ½% kamatot biztosító 1 500 K. azaz Egyezeröttszáz Koronáról szóló kötvényt azzal a kiküttéssel

azonban, hogy a hitelező pénzintézet ezen költsönt az állami pénztárjegy költsön beváltásáig a községnek föl nem mondhatja...”.

(KÁL, F. 738, op. 1, od.zb. 10, lap. 35-38.)

Így látjuk, hogy a község a „hadikölcsön” (valójában hadiadó) kifizetésére kölcsönt vett fel.

A nagygejőci lakosok harcoltak a Nagy háború harcmezőin.

	A bejelentés ideje	A halál helye	A halál ideje	Az elhalt neve
1	1915/I/4	Teschen tart.kat.korház	1914. nov.24.	Krivjánszki Pál Nagygejőc
2	1915/I/10	Balassagyarmat	1914, nov.12.	Demes János Kisgejőc
3	1915/II/3	Ungvár	1914, okt. 12.	Tárczy Dezső, Császlóc
4.	1916/ III/29	Budapest, honvéd kórház	1915, márc. 6.	Gajda Mihály, Kisgejőc
5.	1915/III/27	Wadovica	1915/márc.27	Ladányi Ambrus
6.	1915/IV/11	„ – „	1914/nov.28	Veres Mihály
7.	1915/V/31	Hiwiecz	1914/nov.20	Homoky István
8.	1915/VI/7	Csernichow	1914/nov.20	Hancsinszki József
9.	1915/VI/11		1914/aug.23.	Homoky János
10	1915/VII/16	Brezák	1914/nov.11.	Kácskus Mihály
11	1915/VII/31	Kremsier	1915/jun.16	Beck Ignác
12	1915/ VII /14	Kolomea		Pankotay Lajos
13	1915/IX/9		1914/VIII/15	Bálint Sándor
14	1916/II/	Eltűnt	1914/IX/1	Pásztor András Császlóc
15	1915/XII/7		1915/okt.30	Nagy Antal Kisgejőc
16	1916/IV/16			Kára István
17	1916/V/16	Budapest	1916/IV/23	Szaniszló Miklós
18	1916/V/	Eperjes	1916/V/17	Béres Imre
19	1916/IX/9	Debrecen	Nincs megjelölve	Kovács Ambrus
20	1916/IX/9		1916/aug/28	Karabély János
21			1916/junius/7	Vértés Imre
22	1916/XI/26	eltűnt	1916/VI/21	Ondó Ferenc
23			1918/V/1	Szuliman János
24		eltűnt	1916/XII. 1-31 között	Nagy Dániel
25		Hősi halált halt	1915/VI/20	Varga Miklós

1914 augusztusától 1918 februárjáig a körjegyzőséghez tartozó községekből az alábbi személyek vesztették életüket a harcmezőn: A második világháború éveiben több nagygejőci lakos harcolt a harcmezőkön, vagy munkaszázadokban „teljeítette” a szolgálatot. Különböző források más-más adatokat közölnek mind a besorolatról, mind a hadifoglyokról stb. A nagygejőciek második világháborús vesztesége 24 (vagy 23) férfi.

A besorolás idejéről és besorolt személyekről elszórt adatokat találtunk.

1942 folyamán Nagygejőc községből a következő személyek vonultak a hadseregbe:

	Név	Születési dátum	Születési hely	Anyja neve	Bevonulásiideje
1.	Ádám József	1903.II.7	Kisgejőc	Simon Veronika	1942. VI. 30
2.	Béres Imre	1895.IV.10	Nagygejőc	Kára Erzsébet	- „ - - „ -
3.	Blum Kálmán	1906.XI.20	- „ -	Weisz Záli	- „ - V.10
4.	Kovács Miklós	1917.X.28	- „ -	Varga Veron	- „ - V.21
5.	Komonyi Sándor	1912.IV.4	- „ -	Tárczy Erzsébet	- „ - V.26
6.	Klatick Imre	1905.IV.21	- „ -	Gere Ágnes	- „ - V.20
7.	Molnár Lajos	1909.VII.10	- „ -	Bálint Julia	- „ - VII.14.
8.	Simon Ferenc	1901.IX.22	- „ -	Medve Julia	- „ -V.21.
9.	Szaniszló István	1911.XI.17	- „ -	Kára Erzsébet	- „ -V.21
10.	Szaniszló József	1913.II.2	- „ -	Balla Erzsébet	- „ -VII. 31
11.	Tobák Sándor	1901.VII.6	- „ -	Szaniszló Anna	- „ - ?
12.	Vig István	1888.X.15	- „ -	Kára Julianna	- „ - V.21

(KÁL, F. 470, op. 1, od.zb. 25, lap. 2).

Besorolások voltak a megelőző években és következő években is.

Például az 1941-es évben bizonyos ifj. Ádám Jánosnak községi bizonyítványt bocsátottak ki „katonai szolgálat alól való mentesítése céljával”.

Községi bizonyítvány

Nagygejőc községi elöljárósága bizonyítja, hogy id. Ádám János nagygejőci lakos Nagygejőc községben kb. 47 kat. hold földben gazdálkodik. Bizonyítjuk továbbá, hogy nevezett 62. éves, tűzharcos, aki a volágháborúban szerzett sebesülése következtében csökkent munkaképességű.

Jelen községi bizonyítvány fentnevezett fia: ifj. Ádám János katonai szolgálat alól való mentesítése céljával adtuk ki azzal, hogy ifj. Ádám János nagygejőci lakos az édesapjával id. Ádám Jánossal egy közös háztartásban lakik s apja gazdaságában tevékenykedik. Más férfimunkaerő a családban nincs.

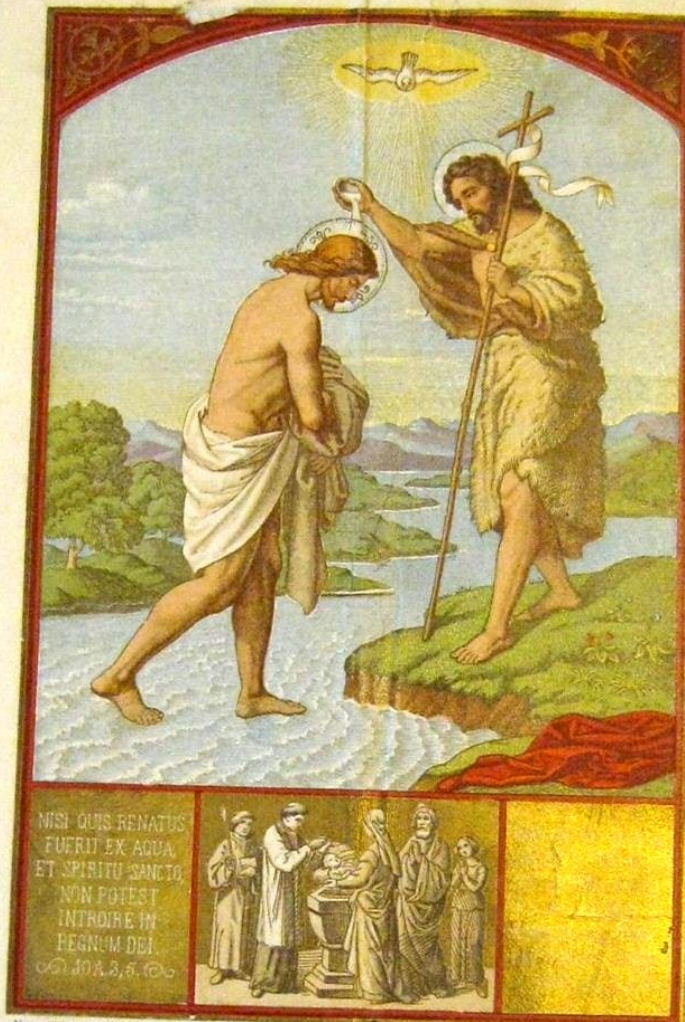
Nagygejőc, 1941, június 3.

(KÁL, F.740, op.1, od.zb. 19, lap. 47)

Nagygejőc második világháborús eddig ismert vesztesége 43 fő, ebből 23-an a magyar hadseregbe harcoló katona volt (Dupka, 2014, 230).

21

TESTIMONIUM BAPTISMI.

No. 157. sumptibus FR. PUSTET, Batisbonæ, Romæ, Neo Eboraci & Cincinnati. H. Knöfler, Xyl.

Die 12. Martii 1905 baptizari
in Ecclesia S. Stanislai Philadelphiae
Maria Vakac
natae die 6. Martii 1905
ex parentibus Joseph Vakac et
Julia Kopperwas
Patrini fuerunt Michael
et Julia Petryk
Rev. Jos. Puela

Handwritten yellow scribble

Made in Germany.

Kivonat az USA Magyar Református Egyház által vezetett születési anyakönyvből

KIVONAT

Woodbridge Reformed Protestant ref. egyház
keresztelési anyakönyvből.

Engedjétek, hogy a
kto gyermekek hoz-
sán jöjjenek, mert
ilyeneké az Istenek
országá.
Luk. 10, 18.

Az 190...ik év.....hó.....ik napjáról.
.....Kötet..... 26 Lap.

Senki nem vethet
más fundamentumot
azonkívül, amely egy-
szer vetetett, a mely
a Jézus Krisztus.
I. Kor. 3, 11.

Sor szám	Éve, hónapja és napja a születés- nek	a megkeres- telésnek	A szülött		A szülők neve, születés-helye, vallása és lakhelye	A keresetszülők neve és lakhelye	A keresetelő lelkész neve	JEGYZET
			neme fiu leány	neve fiu leány				
	1909	Január	leány	Margit	Jánosok József, nagy- győr, hung. m. reform. Károly Esterházy nagygyőr, hung. m. reform. Woodbridge N.Y.	Károly Somogyi Gyula Cserébet	Jánosok Jánosok Jánosok	

Hogy ez az anyakönyvi kivonat a *Woodbridge Reformed Protestant ref. egyház* anyakönyvében foglalt adatokkal
szórá-szóra megegyezik, azt nevem aláírásával s hivatali persétemmel igazolom.

Woodbridge N.Y. 1909 év. *9* aperiis hó. *12* nap.

Jánosok Jánosok
lelkész.

Kivonat az USA Magyar Református Egyház által vezetett születési anyakönyvből

A szovjet megszállás és szocialista korszak kezdete

1944. október 27-én Nagygejőcöt és környező falvakat elfoglalta a vörös hadsereg. Nagy harcok itt nem voltak. Kereknye és Kincses közötti Rózsáson a szovjet tankok hadi alakulatba rendeződtek és tűz alá vették Gerényt.

Nagygejőc lakossága 1944 őszén 1005 fő volt.

1944 ősztől 1946 januárjáig – egy átmeneti állapot volt Kárpátalján. A Zákarpatszka Ukrajna Népi Tanácsa „irányította” a területet, erős szovjet befolyással. Az ún. szovjet felszabadítást követően megalakultak a Népbizottságok.

A Népbizottságok Kongresszusa 1944. november 29-én elfogadta a földosztásról szóló rendeletet, amelyben hangsúlyozták, hogy a magyar és német „árulóknak” titulált földbirtokosok tulajdonában lévő földbirtokok elkobzandók és azonnali hatállyal szét kellett osztani a földnélküliek között. A községekben felosztó bizottságok alakultak. Összeírták a felosztás alá tartozó földeket és felosztották azt. Jelentéseket írtak a falusi gazdák helyzetéről, utasításokat adtak ki és felügyelték a felosztás menetét. Ez volt a kollektivizálás első szakasza Kárpátalján.

Nagygejőcön is megalakult a Népbizottság. Első lépései között szerepelt a község üzletei és korcsmái felülvizsgálata. 1945-ben a Nagygejőci Népbizottság jelentést tesz a körzeti Népbizottságnak

Ungvárra arról, hogy „a faluban továbbra is működik a Hangya⁸ szövetkezet üzlete és korcsmája, ezenkívül üzletet tart Kára Ferenc és özv. Bálint Istvánné”. A kereskedelmi tevékenységet nem lehetett gond nélkül folytatni, az új hatalomnál engedélyt kellett igényelni. 1945 áprilisában Kára Sándor ilyen engedélyt kér.

Közben a helyi kommunista párttitkárság „elégedetlennek” találja a Hangya működését vagy inkább annak vezetőjét. Júniusban megtartotta rendhagyó ülését, amelyről részletes jegyzőkönyv készült. Ebből idézünk:

„A nagygejőci kompart titkárságától

Jegyzőkönyv

Felvéve volt a „Hangya” vezetői állás átadása tárgyában

Jelentjük, hogy a nagygejőci volt Hangya vezetősége már háromszor fellett szólítva az üzlet működésének megvalósítására valamint az üzletvezetői állás kicserélésére, mivelhogy a jelenlegi üzletvezető nem megfelelő, mivel a férje nyilas szervezeti párttag volt és már hét hónapja a gyűjtőtáborban van azért ilyen párttag hozzátartozói nem vezethetik a jelenlegi üzletet.

Mivelhogy, a nagygejőci Hangya vezetőség a felszóllitást figyelmen kívül hagyta, azért a nagygejőci komitet elrendelte az új üzletvezető választást. A választáson három pályázó volt és pedig: Szöles

⁸ A „Hangya” Országos Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet szövetkezeti hálózat volt Magyarországon a 20. század első felében. Az 1945 utáni kommunista hatalomátvétel következményeként az összes Hangya vagyont kártalanítás nélkül államosították

Józsefné, Varga Imre és Prokop István. A nagygejőci komitet valamint a helybeli párttagok egyhangulag Prokop Istvánt választották meg új Hangya vezetésre.

A jelenlegi üzletvezető márcsak azért sem megfelelő, mert amióta a Dicsőséges Vörös Hadsereg felszabadított bennünket az üzletvezetőnő bort, pálinkát nem az üzlet részére árusított, hanem mint sajátját árusítja.

Az üzlet megindulásánál a vezetőség hadiveszteségként felett 45 000 P., holott a háboru előtt az üzletben kb. 10 000 P. értékű árú lehetett.

Fentieknél fogva kérjük az üzletvezetői állás azonnali kicserélését, annál is inkább, mivelhogy Prokop István az ungvári járási komitettől megújított üzletvezetői iparigazolvánnyal rendelkezik.

*Nagygejőc, 10.VI.1945. Aláírások: Szemszicskó Kálmán,
Mitricskó, Simon István, Molnár D. József,
Prokop Mihály”*

(KÁL, F. P-12, op. 1, spr. 45, 16 lap.)

Hogyan változott meg a falu lakosainak élete a vörös hadsereg „felszabadításával” és a szovjet rendszer kiépítése kezdetével? A kérdés ritorikus. Az első megrázkódtatásként érte az embereket a háromnapos munkára való behívás, valójában elhurcolás. 1944. november végén 79 magyar férfit „soroltak be” a háború utáni helyreállító munkára. Aki a regisztráció során ruszinnak, szlováknak vagy esetleg ukránnak vallotta magát, azt nem vitték el.

A férfiak gyalog fegyveres kísérettel vonultak Szolyvára, a gyűjtőtáborba. Szolyváról különböző táborokba szállították őket. Többen a donecki Horlivka és Makijivka hadifogolytáborba kerültek, néhányan Szamborba.

Néhány fiatal önkéntesként jelentkezett a vörös hadseregbe. Ennek az oka nagyon prózai – a nagy szegénység miatt mentek a hadseregbe, így tudtak egy kis pénzt és élelmiszert szerezni a családnak. Tudjuk, hogy Szijjártó Lajos (1919-ben sz.) önkéntesként volt, és a Gergely zászlóalj partizánjaként 1944 decemberében esett el Magyarország területén.

1945. július 7-én összeállított egységes helyhatósági listában 103 nagygejőci illetőségű személy tartózkodott hadifogságban: 31-en Szamborban, a többi névnel Debrecen, Nyíregyháza, Budapest, Sopron, Nyírbátor, Székesfehérvár stb. volt feltüntetve. 1945 – 1947-ben 61 –en hazatértek a munkatáborokból.

1989-ben a nagygejőci temetőben kopjafát állítottak a második világháború és a sztálinizmus áldozatainak.

Dupka György kutató a következő mártír és elesett honvédek listáját közli:

Mártírok: Balla Imre, Balla Vilmos, id. Gerék János (1911), Hajdu Vince, Karcinkó Sándor, Kára K. Lajos, ifj. Kára Sándor, Klaczik János, Klaczik Miklós, Kovács Imre, Kovács István, Marcinkó Sándor, id. Molnár András, Molnár Lajos, Molnár Vince, Nagy János, Simon Ferenc, Simon István, Szokul János, Cserék Imre, ifj. Cserék János. Elesett honvédek: Balla Miklós, Fényes Vilmos, Gere Sándor, Gere Zoltán, Gerék

Imre, if. Gerék János, Gerék Sándor, Györke Lajos, Homoky Péter, Jenei József, Kára V. Árpád, Kára K. Bálint, Kára Bertalan, Kára K. Lajos, id. Kára Sándor, Klaczik Imre, Klaczik János, ifj. Molnár András, Molnár Lajos, Prokop Imre, Szijjártó Lajos, Varga Gyula, Vigh István. (Dupka, 2012, 282)

A nagygejőci temetőben állított emléktáblán viszont a következő nevek állnak: Balla Imre, Balla Miklós, Balla Vilmos, Fényes Vilmos, Gere Sándor, Gere Zoltán, Gerék Imre, id. Gerék János, ifj. Gerék János, Gerék Sándor, Györke Lajos, Hajdu Vince, Homoky Péter, Jenei József, Kára V. Árpád, Kára Bertalan, Kára K. Bálint, Kára K. Lajos, id. Kára Sándor, ifj. Kára Sándor, Klacik Imre, Klacik Miklós, Kovács Imre, Kovács István, Marcinkó Sándor, id. Molnár András, ifj. Molnár András, Molnár Lajos, Molnár Vince, Nagy Lajos, Prokop Imre, Simon Ferenc, Simon István, Szijjártó Lajos, Szokul János, Varga Gyula, Vigh István.

Hamarosan az új hatalom államosította az egyházak ingatlanát, a Kende kúriát stb. A parókia helyiségeibe beköltöztek először a katonatisztek, majd az iskolaigazgató. Később itt volt a posta, óvoda, telefonközpont. A folyamatos átalakítások megváltoztatták az épület kezdetleges külsejét. Beépítették az L betűs oszlopos tornácot, ami jellegzetes része a 20. század eleji falusi építészetnek.

Közvetlenül a „felszabadítás” után a hivatalos statisztika szerint Nagygejőcön 1 állami, 1 református, 1 katolikus iskola volt. Óvodája nem volt a községnek. Hamarosan az iskolai oktatás szintén „államosítva” lett, vagyis megszüntették az egyházi iskolákat. Az iskola négy osztályosból hét osztályossá nőtt, magyar nyelven oktattak. Az első években négy különálló épületben folyt az oktatás. Az egyik épület a Kende kúriában volt, kettő a református templom mellett, egy pedig távolabb, a jelenlegi Községi Tanács melletti egyik épület. Majd az iskola átköltözött a „kastélyba”. Az épületet többször is felújították a 80as és 90-es években. Az iskola itt maradt egészen 2000-ig. Ekkor a volt Kende kúria a római katolikus egyházhoz került. Jelenleg az „új” épületben óvoda működik, a régi épület egyik helyiségében az orvosi rendelő van.

Érdekes adatok vannak az iskolai látogatásról. 1948-ban a Községi Tanács ülésén napirendre tűzték a rossz iskolalátogatás kérdését és a szülőket „büntették” a gyerekek hiányzása miatt. És pedig minden kihagyott napért a szülő 1 köbméter fát tartozott szétfűrészelni az iskola részére.

A szovjet propaganda egyik legfontosabb eszköze a falvakban a kulturális rendezvények voltak. Ezt a feladatot a klubok vezetőinek kellett teljesíteni. Nagygejőcön is létrehozták a klubot. Vezetője 1948ban

Pilipenko Mária volt. Munkája messze nem volt kielégítő a község és bizonyosan járási vezetőség szemében, mert 1948. október 8-ai községi tanácsgyűlésén felülvizsgálták a klubvezető kultúr-szervező munkáját. Mikor megkérdezték Pilipenko Máriát, hogy milyen kulturális programokat szervezett az utóbbi időben, azt felelte: Semmilyen, mert magyar faluban nem tud dolgozni. Kérte elbocsátását ebből az állásból. A klubvezetői beosztásra Iván Szeptánovics Ivaskovicsot ajánlotta, ki rátermett és tudatos kommunista. A tanács elfogadta Pilipenko felmondását. Itt megfigyeltünk egy érdekességet, éspedig hogy a községi titkár a klubvezető férje volt. Felesége elbocsátására kijelentette, hogy akkor ő is felmond. Viszont a tanács addig marasztalta, míg nem találnak helyére valaki másat.

1948-ban megindult a kollektivizálás szovjet változata. November 18-án a nagygejőci községi képviselőtanács sűrűn bizottságot alakított „vetőanyag és mezőgazdági gépek, eszközök begyűjtésére”. A bizottság tagjai voltak: Szemszicskó F.F., Pilipenko T. (községi tanács titkára), Varga I. (kolhoz elnöke), Molnár D. József (brigadíros), Mitricsko V. V. (a pártszerezet vezetője), Konoval Gy., Szuperák I. (iskolaigazgató), Mikojlo L. (az iskola igazgatóhelyettese), Prokop L., Zimnicka M. (orvosi asszisztens), Szalontai, Szijjártó J., Olcsvári Á.

A begyűjtést 1948. november 19-én 24 óráig kellett befejezni. Mint tudjuk, a szovjet kolhozosítás módszerei sajátosak voltak: akit nem tudtak önszántából beszervezni, azt megfélemlítették. Az ellenállás értelmetlennek mutatkozott. A korszakot át-élt emberek arra a kérdésre, hogy „Akartak a kolhozba menni, önszántukból mentek-e ?” Többnyire azt

felelték: „Mi más maradt nekünk, menni kellett, hogy dolgozhassunk, hogy legyen valamink, hogy megélhessünk”.

Így kezdődött a szovjet korszak...

ВЕЛИКІ ГЕЇВЦІ. ІСТОРІЯ УЖАНСЬКОГО СЕЛА ВІД ПОЧАТКІВ ДО РАДЯНСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Великі Геївці - одне з найдавніших населених пунктів Ужанщини. Щедра природа, родючі ґрунти і помірний клімат сприяли розселенню та господарській діяльності людини з давніх часів.

Серед виявлених в околицях трьох сусідніх сіл (Великі, Малі та Руські Геївці) найдавнішими пам'ятками є артефакти доби неоліту, тобто 6 – 4 тисячоліття до н.е.

З часів бронзового та залізного віку також віднайдено чимало речових пам'яток. Отож, з впевненістю можна стверджувати, що в околицях Великих Геївців та сусідніх селах давня людина жила постійно і вела певну господарську діяльність. Пам'ятки ранніх слов'ян тут є поодинокими.

Краєзнавча література першу писемну згадку про село Великі Геївці датує 1338 роком. На гербі села зазначена саме ця дата. Втім, у грамотах 14 ст. 20-х рр. вже є згадки про землю та поселення Гейоц.

Серед перших документально підтверджених володарів села Геївці названо сім'ю Часлоці. Це дрібно шляхетський рід місцевого походження. Однак село ніколи не було власністю тільки одного землевласника. Серед власників були шляхтичі Серетваї, Часлоці, Добо, Нодьмігалі, Паллоці, Буткаї та ін. У 15 ст. у державних

документах село згадується під назвою Вамош Гейоц, тобто Митні Гейоц. Це є свідченням того, що воно було місцем збору мита. Південніше від села протікає одна з найбільших річок краю – Латориця. Мабуть, за перевезення вантажів та й навіть перехід через річку слід було сплачувати митою.

З кінця 17 ст. назва села фігурує вже у сучасному вигляді – Великі Геївці (*Nagygejős*). Серед місцевих землевласників найбільшим числом наділів та заселених селян володіють у селі дрібні шляхтичі *Петроваї*.

У першій половині 18 ст. із завершенням періоду військовополітичного протистояння між Габсбургами і Ракоці настає відносно мирний період, відбувається економічне зростання. У 1740-х рр. до села прибуває декілька угорських протестантських сімей. Звідки вони прийшли і скільки їх було невідомо. Урбаріальні списки часів реформи Марії Терезії зафіксували 19 селянських і 2 желярських сімей.

Урбаріальна реформа повинна була покращити становище селян, втім, це було не так. Опис земельних володінь та селянських наділів 1830-го р. вказує на те, що у селі проживало 76 селянських сімей, усього 170 дорослих осіб. Основним господарським заняттям залишалось рільництво. Розводили селяни велику рогату худобу, свиней та мали декілька коней.

У 1848 році землевласниками великогеївських селян були Марія Горват, Іштван Чука, Кріштоф Ілошваї, сім'ї Петроваї, Гомокі та Будагазі. Саме у цьому році в Братиславі скасували кріпосну

залежність селян. Однак, ані ліквідація залежності селян, ані комасація та сегрегація наступних десятиліть не могли справедливо вирішити селянське і земельне питання. Проблема малоземелля була актуальною і надалі. Більшість селян села Великі Геївці мали невеличкі земельні угіддя і прибутки з них не були достатніми для виплати податків та утримання сім'ї. Наприкінці 19 ст. селяни вдалися до крайнього засобу пошуків кращого життя – еміграції. Цільовою країною емігрантів стали США, штат Огайо. Матеріали фондів ДАЗО, зокрема копії метричних документів, вказують, що більшість емігрантів з нашого села жити і працювали саме у цьому американському штаті.

Запропонована читачеві книга зосереджує увагу на розвитку релігії, церкви та освіти села Великі Геївці від 17 ст. і до середини 20 ст.

Коли поширився протестантизм у цьому невеличкому ужанському селі - сказати складно. На початку 17 ст. тут існувала протестантська община. Мабуть, тоді звели і першу церкву. Друга була побудована з дозволу імператора Йосипа II наприкінці 18 ст., а третя кам'яна – у 1864. Вона і досі є окрасою села.

Римо-католицька церковна громада відносно молода, сформувалася наприкінці 19 ст. Спочатку побудували школу для дітей з римо-католицьких сімей. При школі зведено капличку на честь Св. Анни. Згодом, в 1911 р. побудовано римо-католицьку церкву. У часи радянської Закарпаття вона була закрита, а громада знята з обліку. Відновлено її тільки у 1989 р.

Окрему увагу приділено шляхетській родині Кенде, які мали володіння в селі Великі Геївці з другої половини 19 ст. і до 1944 р. Їхній куріальний будинок (який місцеві жителі називають палацом) є типовим панським будинком провінційної угорської дрібної шляхти 19 ст., побудований у стилі класицизму.

До квітня 1944 р. в селі Великі Геївці проживало понад 60 осіб єврейського походження. Тут з'явилися перші євреї-орендарі, ймовірно, наприкінці 18 ст. За переписом 1787 р. у селі проживало 282 осіб, з них 6 іудеї. У 1840 році іудеїв тут було вже 52 осіб, 1880 р. - 183, 1910 р.- 137, 1941 р. - 69. У чехословацький період декілька сімей переселилися до Руських Геївців.

На світанку 20 квітня 194-х євреїв відправили до ужгородського гетто, а пізніше до таборів смерті.

Майно депортованих євреїв вже у наступні дні стало ласим шматком для місцевих «невідомих» грабіжників. В архівних фондах залишилися чисельні анонімні скарги про такі зловживання.

Село Великі Геївці має своїх героїв, які загинули на фронтах Першої та Другої світової воєн. Пам'ять про них зафіксована на пам'ятних знаках сільського цвинтаря.

Першими жертвами радянського режиму стали 79 чоловіків мешканців села, яких наприкінці листопада 1944 р. було «відправлено» на так звані триденні відбудовчі роботи. Наступним кроком нової влади стала націоналізація церковних земель, будівель тощо.

1948 р. розпочалася колективізація. Більшість старожилів не хотіли йти до колгоспів, але мали бажання десь працювати. Потрібно було годувати свої сім'ї. Вони не мали права на вибір.

Так розпочався радянський період.

VELYKI HEYIVTSI. HISTORY OF THE UZHANSKYI VILLAGE FROM THE BEGINNING TO SOVIET OCCUPATION

Velyki Heyivtsi is one of the oldest locality in Uzhhorod district. Generous nature, fertile land and moderate climate have helped resettlement of people and agricultural activity for them.

Artifacts are the earliest monuments of the Neolithic era (6-4th century BC) in Velyki, Mali and Rus`ki Heyivtsi village.

During the Bronze- and Iron-Age people also have found many different attractions. We can aver that early human constantly lived and did agricultural activity. Monuments of early Slavs aren`t so common in this region.

In the Natural history literature we have found the first written mention about Velyki Heyivtsi (1338). In coat of arms we can see the same date. In ratification of the 14th century there are a lot of mentions about land and Hejots`s settlement.

The first owner of Velyki Heyivtsi was the Chaslotsi family. It was small landowner of the middle classes. But there were many gentryowners of this village, such as: Seretvayi, Chaslotsi, Dobo, Nodmihalyi, Pallotsi, Butkayi and others. In government documents of the 15th century village was named Vamosh Hejots (Mytni Hejots). It means that people paid customs. Latoryts`a – is one of the biggest river in this region. It flows south from the village. Maybe, people paid customs for crossing this river or freightage.

Village calls Velyki Heyivtsi (Nagygejőc) from the late 17th century. The Petrovaji family is small landowner of the middle classes.

In the first half of the 18th century military-political confrontation between the Habsburgs and the Rakoczy was finished. And started new economic growth. The first Hungarian protestant families has arrived to village in 1740s. Nobody didn't know how they came there. We have discovered that in Urbarialni lists were 19 peasants and 2 zhelyarskyh families.

The Urbarial reform have to improve their lives. Description of land holdings in 1830 noted that 76 peasant families were living in village (170 adults). Agriculture was one of the main activity in this village. People were breeding cows, pigs and several horses.

In 1848 landowners in Velyki Heyivtsi were Maria Harvath, Istvan Chuka, Kristof Iloshvayi, the Petrovaji family, Gomoky and Budahazi. In this year serfdom of peasants has been cancelled in Bratislava. Locality government couldn't answer to the peasant questions. Lack of land was one of the main problem. People of the Velyki Heyivtsi village had small lands. They hadn't no money to pay customs. At the end of the 19th century farmers were looking for best lives. They emigrated to another countries, such as: USA and Ohio. From copies of birth certificate we can see that several farmers were living and working in Ohio.

This book focuses on the development of religion, church and education in Velyki Heyivtsi from the 17th to the mid-20th century.

We can't say constantly when it was the spread of Protestantism. In the early 17th century there was protestant community. Maybe the first

church was built in this time. The second church was built in the late 18th century by emperor Joseph II. And finally the 3d stone church was built in 1864. It's an adornment of Velyki Heyivtsi.

Roman Catholic Church Community isn't very old. It appeared in the late 19th century. Firstly, it was built a school for roman catholic children. Also people built small chapel in honor of St. Anne. In 1911 was built Roman Catholic Church. When it was sovietization of Transcarpathian, this church was closed. It was restored in 1989.

Special attention is paid to noble Kende family. The Kende family had their own property in Velyki Heyivtsi from the 2d half of the 19th century to 1944. Their property is a typical manor house of the Hungarian provincial gentry in the 19th century. It was built in classical style.

Over 60 people of Jewish descent were living in Velyki Heyivtsi to April 1944. Maybe the first Jewish tenant appeared in the late 18th century. In 1787 in village were living 282 people (6 of them - Jews). In 1840 there were living 52 Jews, 1880 – 183, 1910 – 137, 1941 – 69. When it was Czechoslovak Socialist Republic several families were going to live in Rus'ki Heyivtsi.

On the 20th of April 194 of Jewish were sent to ghetto in Uzhhorod. And later they were sent to death camps.

Their property was robbed. This fact we can read in archival funds. Village of Velyki Heyivtsi has its own heroes. They dead in the First and Second World Wars. We can find their names on tombstones at a local cemetery.

The first victims of the Soviet Union were 79 men. In 1944 they were sent to a three-day work. New government has nationalized church`s land, buildings. A process of collectivization started in 1948. Old-timers didn`t want to go to farms, but they wanted to work. They needed to care about their families. Old-timers had no right to choose.

So, it was the time when the Soviet Union began to start.

Forrás- és irodalomjegyzék

Anjou-kori Oklevéltár. VI. 1321-1322 / Szerk. Kristó Gyula. – Budapest-Szeged, 2000.

Anjou-kori Oklevéltár. XXII. 1338 Szerk. Piti Ferenc. – Budapest-Szeged, 2012.

Anonymus Gesta Hungarorum: <http://mek.oszk.hu/02200/02245>

Az Ungi református egyházmegye. Adalékok az Ungi református egyházmegye történetéhez / Szerk. Haraszty Károly. – Nagykapos, 1931.

Csánki Dezső. Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. I. köt. – Budapest, 1890.

Dupka György A mi golgotánk. A kollektív bűnöség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal ésnámetekkel szemben (A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatainak végrehajtása az NKVDjelentések tükrében, 1944–1946) SZOLYVAI EMLÉKPARKBIZOTTSÁG Intermix Kiadó Ungvár – Budapest 2012. // <http://mek.oszk.hu/10900/10996/10996.pdf>

Dupka György Halottaink 1944-1959. A kárpátaljai szovjet népirtás eddig ismert áldozatainak névsora. Intermix kiado, Ungvár – Budapest 2014. // <http://mek.oszk.hu/13900/13956/13956.pdf>

Engel Pál. A nemesi társadalom a középkori Ung megyében. – Budapest, 1998.

Kárpátaljai Állami Levéltár (KÁL) F. 11, 47, 281, 738, 470, 777, P-12, P-1490 állományok iratanyaga

Koduela Pál. Mágócsy-Dietz Sándor: mindennapi történet egy egyetemi tanárról. Budapest, 2010, /www.academia.edu/20373667/Mágócsy-Dietz_Sándor_mindennapi_történet_egy_egyetemi_tanárról

Nagy Iván. Magyarország családi czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. – Pest: Beimel J és Kozma Vazulnál, 1858.

Ungvár és Ung vármegye / Szerk. Csikvári Antal. – Budapest, 1940.

Археологические исследования в зоне строительства осушительных и оросительных систем на территории Закарпатской области УССР в 1974 г. Отчет. – Ужгород, 1974. – 94 с.

Археологические исследования в зоне строительства осушительных и оросительных систем на территории Закарпатской области УССР в 1977 г. Отчет. – Ужгород, 1977. – 101 с.

Археологічні дослідження в зонах меліоративних робіт Закарпатської області за 1972 р. Звіт. – Ужгород, 1973. – 107 с.

Балагурі Е.А., Гранчак І.М. Деякі питання підготовки і проведення археологічних розвідок і рятувальних робіт в зонах будівництва меліоративних систем у 1973-1974 роках / Е.А. Балагурі, І.М. Гранчак // Методичний посібник для студентів з археології. – Ужгород, 1974.

История городов и сел. Украинской ССР. Закарпатская область. – Киев: Институт истории Академии наук УССР, 1982.

Отчет об археологических исследованиях в зонах строительства мелиоративных систем на территории Закарпатской области в 1982 году. – НА ІА НАН України №1982/102. Ф.е.20543. – 49 с.

Пеняк С.И., Попович И.И., Потушняк М.Ф. Раскопки в Закарпатье / С.И.Пеняк, И.И. Попович, М.Ф. Потушняк // Археологические открытия 1983 года. – М., 1985. – С.340-341.

Пеняк С.І., Пеняк П.С. Археологія Закарпаття: Історія дослідження / С.І. Пеняк, П.С. Пеняк. – Ужгород: Краєвиди Карпат, 2013.

Попович І.І. Закарпаття за доби раннього заліза. – Wydawnictwo Uniwersytetu Jagellonskiego, 2006.

Pillanatképek a nagygejőciek életéből
Pataky Menyhért nagygejőci református lelkész beiktatása

Békeidők mozaikja

Sok munka és egy kis pihenés

Különböző évek óvodásai és iskolásai

Konfirmációk

1996

2011

2012

2013

2014

2015

2016

A nagygejőci református gyülekezet tagjai
a vereckei emlékműnél

Gulácsy Lajos nyugalmazott református püspök
a nagygejőci gyülekezetnél

A gyülekezeti ház a felújítás előtt és utána

Újhelyi Szabó István nagygejőci református lelkész sírja
a nagygejőci temetőben

Komjáthy István nagygejőci lelkész sírja

A második világháborúban elesett Hajdu Vince síremléke a nagygyeji temetőben

Nagygejóc szovjet „felszabadítása” alatt elesett szovjet katona sírja a nagygejőci temetőben

Szijjártó Lajos önkéntes partizán emlékére elhelyezett emléktábla

Megemlékezés a világháborúkban és munkatáborokban
életüket vesztett nagygejőciekről

Tartalom

Nagygejőc és környéke a régészeti feltárások tükrében.....	4
Nagygejőc első írásos említése és fejlődése a középkorban.....	12
A község fejlődése az újkorban.....	22
Vallás, egyházak és oktatás.....	41
A kölçsei Kendék mint nagygejőci földbirtokosok.....	60
A zsidósors.....	71
Az első és második világháború Nagygejőc lakossága emlékezetében.....	85
A szovjet megszállás és szocialista korszak kezdete.....	93
Великі Геївці: історія ужанського села від початків до радянської окупації.....	101
Velyki Heyivtsi: History of the Uzhanskyi village from the beginning to Soviet occupation.....	106
Forrás- és irodalomjegyzék.....	110
Pillanatképek a nagygejőciek életéből.....	113

Nagygejőcben született.

Iskolai tanulmányait a nagygejőci általános- és kereknyei közép iskolákban végezte. Az Ungvári Egyetem Történelem Karán szerzett történész diplomát.

Történettudományok kandidátusa, docens. Jelenleg az UNE Ukrajna Története Tanszék docense.

Ferkó (szül. Tkacsuk) Okszána

видавництво «ТІМРАНІ»
м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101
Розтиражовано з готових оригінал-макетів
замовлення №1326
наклад 300 прим.